

Митрополит Антоније Сурошки

**Почетак Јеванђеља
Исуса Христа,
Сина Божијег**

**Беседе на Јеванђеље по Марку
Главе 1-4**

Москва
Даниловски благовесник
1998.г.

По благослову Његове Светости
Патријарха Московског и
целе Русије
Алексија II

У рукама читаоца није просто књига о Јеванђељу или још једно његово тумачење. Митрополит Антоније има дар да приближи савременог човека јеванђељским догађајима као реалности данашњице. Оживљује свако слово, али нигде слово не заклања дух - дух православног, трезвеног и одговорног доживљавања Јеванђеља у свој његовој "једноставности, целовитости, прозрачности и слободи". И долази до сусрета сличног онима који су описани у јеванђељским причама.

Молитве
пре читања Јеванђеља

Молитва на Литургији

Возсијај в срдцях наших, Человјекољубче Владико, Твојего богоразумија нетлениј свјет, и мисленија наши отверзи очи во јевангелских Твојих проповједаниј разумјеније: вложи в нас и страх блажених Твојих заповједеј, да плотскија похоти всја поправше, духовноје жителство пројдем, всја, јаже ко благоугожденију Твојему, и мудрствујушче и дјејушче. Ти бо јеси просвјешченије душ и тјелес наших, Христе Боце, и Тебје славу возсилајем, со Безначалним Твојим Оцем, и Всесвјатим и Благим и Животворјашчим Твојим Духом, ниње и присно и во вјеки вјеков. Амин.

Упали у срцима нашим, Човекољупче Владико нетрулежну светлост божанског разума Твог, и отвори очи разума нашег да разумемо проповеди јеванђељских заповести Твојих: усели у нас страх блажених Твојих заповести, да победивши све похоти телесне, духовно живимо, да размишљамо и чинимо све како бисмо Теби угодили, јер си Ти просвећење душа и тела наших, Христе Боже, и Теби славу узносимо, са Беспочетним Твојим Оцем, и Свесветим и Благим и Животворним Твојим Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.

Молитва пре читања
или слушања речи Божије

Господи Исусе Христе, отверзи ми уши сердечнија услышати слово Твоје, и разумјети и творити вољу Твоју, јако пришлец јесам на земли: не скриј от мене заповједи Твоја, но откриј очи моји, да разумјеју чудеса от закона Твојего; скажи ми безвјестнаја и тајнаја премудрости Твојеја. На Тја уповају, Боже мој, да ми просвјетитиши ум и смисл свјетом разума Твојего не токмо чести написанаја, но и творити ја, да не в грјех себје свјатих житија и словеса прочитају, но в обновленије, и просвјешченије, и в свјатињу, и в спасеније души, и в наследиие жизни вјечнија. Јако Ти јеси просвјешчајај лежашчих во тамје и от Тебе јест всјакоје дајаније благо и всјак дар совершен. Амин.

Господе Исусе Христе, отвори уши срца мога да чујем реч Твоју, и да разумем и творим вољу Твоју, јер сам странац на земљи: немој скрити од мене заповести Твоје, него отвори очи моје да разумем чуда од закона Твога; реци ми неизрециво и тајно премудрости Твоје, јер се у Тебе надам, Боже мој, да ћеш ми просветлити ум и мисли светлошћу разума Твог, не само да читам оно што је написано, већ и да чиним, да не читам себи на грех житија и речи, него на обновљење, и просвећење, и светињу, и на спасење душе и наслеђе вечнога живота. Јер си Ти Онај Који просвећује оне који леже у мраку и од Тебе је свако добро које добијамо и сваки дар савршен. Амин.

Чини ми се да је веома важно то што Сам Христос ништа није написао. Јеванђеље које имамо јесте сећање Цркве, сећање најближих Христових ученика на оно што су они доживели и чему се се научили општећи с Њим. Међутим, Сам Христос није оставио иза Себе књигу као што су оставили многи други учитељи. Можемо ли бити сигурни у оно што је Он говорио, чему је учио, какав је био Његов лик? Да, можемо. Из столећа у столеће сви они који су постали верници, људи који се на овај или онај начин срели Христа могу да понове речи из једне од посланица апостола Јована: О ономе ...што смо чули, што смо видјели очима својима, што сагледасмо и руке наше опипаше... објављујемо вам (1 Јн. 1, 1-3); говоримо вам о ономе што је за нас потпуна и несумњива реалност, она је у границама нашег искуства.

(Из телевизијске емисије, лето 1995. године)

Кад човек почиње да чита Јеванђеље треба да стане пред Бога и да каже: "Господе, ја ћу сада да читам Јеванђеље у којем се говори о животу Спаситеља нашег Исуса Христа. Свака Његова реч је реч из вечности, Божија реч упућена лично мени. Благослови ме, помози ми да ми се ум отвори, а срце постане пријемчиво и помози ми да будем храбар, зато што ћу сигурно наићи на места која ће од мене захтевати да променим свој живот, да изменим свој однос према људима и према себи самом и та промена ће ми бити страшна. Помози ми да постанем храбар и смео, али и mudar..."

Митрополит Антоније Сурошки

Увод

Започињемо низ беседа о Јеванђељу по Марку.* Може се поставити питање због чега сам изабрао баш ово Јеванђеље. Изабрао сам га због веома личног разлога. Постао сам верник сусревши се управо с овим Јеванђељем и ово није случајно. Да сам узео да читам Јеванђеље по Матеју које је било упућено Јудејцима - верујућим Јеврејима онога доба, или Јеванђеље по Јовану које је веома дубоко уроњено у философску и богословску мисао, вероватно их не бих схватио (имао сам четрнаест година). А Јеванђеље по Марку је написао ученик апостола Петра за управо овакве младе људе - младе дивљаке као што сам ја био у то време. Оно је написано да би они млади људи којима је то било веома потребно стекли представу о Христовом учењу и Његовој личности. И због тога сам сад изабрао ово Јеванђеље. Оно је написано сажето и снажно, и надам се да ће допрети до душа других људи исто онако као што је преокренуло моју душу и променило мој живот.

Пре него што приступим самом Јеванђељу желим, као прво да кажем нешто о јеванђелисти Марку, зато што пре него што почнемо да разговарамо са живим човеком подразумева се да желимо да сазнамо ко је он, шта говори и због чега га људи слушају. А као друго, желим да кажем како човек треба да чита Јеванђеље и како да га проучава заједно с неким.

Јеванђеље по Марку је, колико је познато, најстарије од четири Јеванђеља и највероватније је написано у Риму око 70. године по Христовом Рођењу. Оно је било написано за хришћане обраћене из незнабоштва што се види по томе што у њему има мало позивања на јеврејски закон и на Стари Завет, али се зато дају објашњења јеврејских речи и обичаја. Стил јеванђелисте Марка је изузетно жив и изражајан. Код њега се, на пример, често среће израз "истог часа" или "одмах". Занимљиво је запазити масу ситних детаља које овај јеванђелиста саопштава. Ово јасно показује да је Марко добијао податке из првих руку, од очевица, највероватније од апостола Петра. Мало је вероватно да се може измислити тако детаљна, трезвена и искрена прича. Она носи на себи печат истинитости, у шта се човек све више и више уверава што је више проучава.

Желим да кажем нешто и о томе како треба читати Јеванђеље. Кад човек приступа неком послу врло је битно да зна како то најбоље да уради. Прво ћу рећи нешто о томе како човек треба да чита Јеванђеље, по могућству сам, самостално, а затим ћу пробати да укажем на који начин треба дискутовати и изучавати Јеванђеље у групи.

Први услов да човек заиста има користи од доследног читања Јеванђеља јесте, наравно, поштен однос према ствари. Односно, томе треба приступити са истим онаквим поштењем и савесношћу с којима човек приступа изучавању неке науке: без предрасуда, трудећи се да схвати о чему се ради, шта је ту речено, и да тек онда реагује на оно што је чуо или прочитао. Због тога је потребно да се читању Јеванђеља приступи с једном једином жељом да се открије истина и да човек схвати шта је тамо речено. И као друго, према овоме се треба односити исто онако озбиљно и савесно као према сваком научном делу.

Читајући Јеванђеље овако поштено, отворено и без предрасуда, сигурно ћемо наићи на различита места на које наша душа различито реагује. Нека места ће нам остати несхватљива и туђа - можемо да их примимо на знање и да прођемо мимо њих, да читамо даље очекујући тренутак да дорастемо до тога да их боље схватимо. Друга места могу у нама да изазову отпор: "Не слажем се с овим, не могу то да прихватим..." Треба и ово узети у обзир: значи, нисам сагласан са Јеванђељем у нечему. И на крају, биће таквих места на која ћу моћи да се одазовем свим срцем и свом душом, од којих ће затреперити сва моја утроба, места која ће ми изгледати тако предивна, тако значајна места за која ћу пожелети да кажем: "Боже, како је ово лепо!..." Знајте да ако постоји овакво место, то говори о томе да сте ви и Бог једнодушни, да сте читајући пажљиво ово место уронили у дубине Божије, да сте познали Бога, знате какве су Његове мисли, каква су Његова осећања, какав је Његов однос према овој или оној ствари. Али истовремено сте открили неку дубину у себи, за коју нисте ни претпостављали да постоји. Ово је дубина у којој смо Бог и ја заједно, ми један другог схватамо, ми један другог волимо, у хармонији смо. Истовремено смо и себе открили на нов начин, и Бога почињемо да познајемо и схватамо. То је први услов за читање Јеванђеља: спремност да се поштено, отворено и без страха одазовемо на све што допре до наше свести, што ће нашу душу запалити радошћу и одушевљењем и побудити нас не само да созерцавамо лепоту, већ и да остварујемо оно што смо открили у Богу и у себи преко Јеванђеља.

Даље, да би нам читање Јеванђеља користило потребне су упорност и доследност. Онај ко прочита неки одломак и дође до закључка: "Овај одломак ми ништа није рекао, има ли уопште смисла да читам?" - никада неће доћи до места где ће се речи из Божијег срца зачути и у његовом сопственом срцу.

Треба да будемо спремни, као што сам на почетку рекао, на то да ће нам нека места изгледати туђа, а нека нас некако болно ганути, и да има само мало места која ћемо дубоко доживети. Али, читајући пажљиво Јеванђеље, размишљајући о ономе што смо чули, без обзира на то како се према томе односимо ми ћемо постепено обрађивати своју душу за ново схватање. Има једно место у Јеванђељу где је речено да када сејач баца семе на земљу неко семе пада на пут, друго у трње крај пута, неко на каменито тло, и на крају, неко - на добру земљу која може да донесе плод. Свако од нас је у овом тренутку или једно или друго, - или каменита стаза или земља која може да прими Јеванђеље. И зато, ако данас ништа нисмо примили читајући Јеванђеље, ако је све пролазило мимо нас, ако смо били расејани, ако нисмо могли да читамо дубоко и пажљиво - читајмо пажљиво сутра, читајмо прекосутра и у једном тренутку ће се испоставити да је семе у ствари пало на добру земљу, али је упало толико дубоко да се још не може приметити како ниче травка. Тек после неког времена ћеш видети како оно што ти је изгледало туђе и несхватљиво одједном почиње да ниче, зелени се ливада, почиње да расте жетва. То је прво.

Друго: треба да проникнемо у смисао Јеванђеља, односно, кад читамо треба да будемо сигурни да разумемо оно што је речено. Ако нам нешто није разумљиво, уколико на пример, има страних речи и архаизама, треба сами да поразмислимо, или да погледамо у речник, или да питамо некога како бисмо утврдили тачно значење свих речи зато што од тога колико добро разумемо реч зависи да ли је схватамо дубоко или површно.

Јеванђеље треба читати редовно. Најбоље је да читамо ујутру када нам мисли још увек нису расејане. Међутим, Јеванђеље не треба да читамо тако што ћемо просто узети књигу и сести очекујући да ће нас оно одмах понети. Треба да станемо пред Бога и кажемо: "Госпode, ја ћу сада да читам Јеванђеље у којем се говори о животу Спаситеља нашег Исуса Христа. Свака Његова реч је реч из вечности, Божија реч упућена лично мени. Благослови ме, помози ми да ми се ум отвори, а срце постане пријемчиво и помози ми да будем храбар, зато што ћу сигурно наићи на места која ће од мене захтевати да променим свој живот, да изменим свој однос према људима, према себи самом и та промена ће ми бити страшна. Помози ми да postanем храбар и смео, али и мудар..."

И на крају, подразумева се да Јеванђеље треба читати без журбе. И добру књигу читамо полако, и свог друга слушамо пажљиво, не чекајући да заврши с причом и оде. Исто овако треба да се односимо и према Спаситељу Христу Који сад стоји пред нама и лично с нама разговара, поверава нам Своје мисли и осећања. Он нас позива на нови живот који Он из искуства зна и који је живот вечни већ сада, у времену и на земљи. Кад читамо, на пример, стихове или неку другу књигу која нас занима - како онда споро прелазимо, како пажљиво ослушкујемо сваку реч, како ослушкујемо ритам и хармонију стихова! Тако треба читати Јеванђеље. Говори Бог - зар ћемо Му рећи: "Говори брже, јер имам друга посла"? Не, будимо мало с Богом.

И пре него што одемо, пре него што се вратимо уобичајеним пословима, зауставимо се, не читајмо више, не размишљајмо више ни о чему, него поседимо и поћутимо мало. Поћутимо бар пет минута, поћутимо у тишини, ослушкујмо тишину која испуњава собу, која можда већ испуњава наш ум и душу, ослушкујмо, а затим устанимо и

рецимо: "Господе, благослови ме сада да уђем у нови дан који никад до сад није постојао, који као снежно бела равница лежи преда мном. Дај ми да ступим на ову равницу и да оставим траг који неће бити крив и недостојан ни мене ни Тебе. Благослови ме. Ноћу сам спавао, као да сам био мртав, а сад као да сам васкрсао и ступам у нови живот..." И рекавши ово кренимо у живот...

Испричао сам шта је за мене значило Јеванђеље када сам га први пут прочитао, и какве је плодове оно донело у мојој души. Наравно, испоставило се да нисам способан да живим достојно Јеванђеља, али могу да сматрам да је то најбоља, најлепша и најдивнија ствар коју сам икада у животу читао.

Сад желим да пређем на то како Јеванђеље треба читати заједно с неким. И прво питање јесте да ли га треба читати заједно с неким? Зашто заједно с неким да читам нешто што се мене тиче толико лично? Јер Бог говори лично мени... Да, али Он говори лично и свима другима који у Њега верују и који читају или слушају Јеванђеље. Јеванђеље не говори само о мени или за мене већ и о свима. Свако од нас може да доживи исти јеванђељски текст, исте речи с подједнаким одушевљењем, али са мање или више дубоким разумевањем. И због тога треба читати Јеванђеље насамом, треба се удубљивати и уживљавати у њега, и како је говорио свети Теофан Затворник, треба се уосећати у њега, човек треба да почне да живи у складу са њим, али уједно не треба да заборави да је Јеванђеље дато свима и да свако од нас слушајући, размишљајући, читајући пажљиво и живећи по Јеванђељу може стално да га схвата са новом и новом дубином. Због тога је врло битно да се, свуда где постоји таква могућност, људи окупљају у малим групама, читају Јеванђеље заједно и размењују своја искуства о томе како су га разумели.

Већ сам рекао да човек претходно сам треба да прочита и да доживи неки одломак, али је уједно потребно и да се размењују искуства - не само зато да бисмо обогатили свој ум, већ због тога што кад поверавамо другом оно што нам је најдрагоценије, најсветије и најживотворније ми чинимо дело љубави, а цело Јеванђеље од почетка до краја говори о љубави, о томе како нас Бог воли и како ми треба да волимо једни друге и Њега. Зато треба да се окупљамо у малим групама од по четири до осам људи прочитавши претходно одређени фрагмент, да се помолимо заједно, да поћутимо како бисмо се на извештан начин уживели у сопствену тишину или у тишину коју ствара заједничко ћутање. Треба да ћутимо прилично дуго како би нас ћутање дубоко прожело, а затим овај одломак неко треба да прочита тихо, пажљиво и без драматизације, трезвено, знајући да Христове речи никад нећемо моћи да изговоримо онако као што их је Он изговарао, и због тога треба читати уздржано и са страхопоштовањем. После овога треба мало да ћутимо чекајући да неко пожели нешто да каже. Свакоме треба дати времена да се одазове. Онај ко руководи овим скупом треба да буде спреман да постави неко питање ако се нико одмах не одазове. Управо - не да даје одговор на она питања која су се по његовом мишљењу родила у душама других људи, него да постави питање које се родило у његовој души: "Ево, прочитао сам овај фрагмент и не разумем како то да нам Христос заповеда да волимо своје непријатеље, а притом говори да треба да оставимо људе који су нам најдражи да бисмо ишли за Њим?..." Има много места која ће изазивати недоумицу... И затим треба чекати. Можда ће неко ко има искуства или је о томе размишљао, или је прочитао нешто на ту тему моћи да се одазове и да каже: "Знаш, можда не схватам све, али ево како ја схватам овај фрагмент, ево како су га мени објаснили, ево како га објашњава овај или онај духовни писац..." И тако Јеванђеље можемо да читамо заједно с неким помажући једни

другима да схватимо прочитано, али такође и подстичући један у другом заједничку одлучност и спремност не само да разумом схватимо и да се само срцем одазовемо, него да се наша воља учврсти у решености да живимо у складу с Јеванђељем и у складу с оним што је сваком лично и свима нама заједно у њему постало јасно.

Дакле, ако овако - заједно приступимо читању Јеванђеља онда ћемо, као што се каже у Светом Писму, брат брата подржавајући као гора Сион, остати чврсти заувек. Подршка истомишљеника, подршка пријатеља и подршка људи који су на истом путу с нама ка Царству Божијем може много да помогне, и не треба је одбијати. Значи, треба да се задубљујемо у читање Јеванђеља и насамо, а и да размењујемо с другима своја схватања с љубављу, и из оваквог општења црпимо снагу за живот.

Глава I

Сад ћемо приступити самом тексту. Јеванђеље по Марку овако почиње:

Почетак Јеванђеља Исуса Христа, Сина Божијега. Као што је писано код пророка: "Ево Ја шаљем Анђела Својега (то јест Свог весника - М.А.) пред лицем Твојим, који ће припремити пут Твој пред Тобом" (Мал. 3, 1). "Глас вапијућег у пустињи: Припремите пут Господњи, поравните стазе Његове" (Ис. 40, 3). Појави се Јован крстећи у пустињи, и проповиједајући крштење покајања за опроштење гријехова. И излажаше к њему сва Јудејска земља и Јерусалимљани; и крштаваше их све у ријеци Јордану, и исповиједаху гријехе своје. А Јован бијаше обучен у камиљу длаку, и имаше појас кожни око себе; и јеђаше биље и дивљи мед. И проповиједаше говорећи: Долази за мном Јачи од мене пред Ким ја нисам достојан сагнути се и одријешити ремена на обући Његовој. Ја вас крстих водом, а Он ће вас крстити Духом Светим (1, 1-8) .

Управо о овом одломку из Јеванђеља данас желим да говорим. Али прво, шта значи сама реч "Јеванђеље"? Јеванђеље је грчка реч и она значи "блага, радосна вест". Јеванђеље је донело људима благу вест да наступа нови живот. О томе су људи маштали, и више од тога, то су очекивали зато што су о томе много пута говорили старозаветни пророци. И Малахија, и Исаија, и Јеремија - сви су чекали Онога Ко ће у свет донети новину, али не ону новину која је постојала првобитно када је стваран свет, већ другу новину: обнављање палог човека, и за њим и преко њега - обнављање све твари која је пострадала кроз Адамов пад, обнављање наше земље тако да на њој не остане ни трага патње и да све буде радост и славље. У седмој глави Исаијиног пророчанства говори се о томе како ће се од Дјеве родити Син Који ће спасити свет.

Међутим, новина се не састоји само у томе што се на крају испунило ово Божије обећање макар у зачетку. Заједно с њим на свет је дошла нова представа о Богу - не само као о Творцу, као о Промислитељу и Господару живота. Наш Бог није само "далеки Бог". Заиста, поставши човек, оваплотивши се, Бог нам је постао максимално близак. Он је наш најрођенији. Он носи наше тело, Он има родослов. Има земаљску судбину, Он има лик, лице. У Старом Завету Бог се није смео приказивати. После оваплоћења Бог је добио и људски облик и људско име. У свему нам је постао сличан осим греха - греха као одвојености од Бога, греха као изобличености људског лика, као наказности. И још нешто: кроз оваплоћење ми одједном откривамо да је могуће и нешто друго осим страха од Бога. Наравно, има разних страхова. Можемо ропски да се плашимо казне, можемо се бојати као најамник који не жели да изгуби своју зараду или награду, можемо се бојати и као синови да не ожалостимо онога кога волимо. Међутим, ни ово није довољно. У Христовом

оваплоћењу као да се открила још једна нова црта у Богу - то је Бог Којег можемо да поштујемо. Ова реч чудно звучи када се примени на Бога и због тога то морам да објасним.

Већином људи замишљају да је Бог створио свет, да је створио човека не питајући га да ли он жели да постоји или не, и још му је даровао слободу, односно могућност да изабере погибел, а затим, као да нас Бог на крају нашег личног живота или на крају судбине света, на крају времена, чека и доноси пресуду. Да ли је ово праведно? Нисмо тражили да постојимо, нисмо тражили ону слободу коју нам је Он дао, - зашто онда само ми морамо да одговарамо за своју судбину и за судбину света? Ово питање мало ко поставља с оваквом оштрином, али ја га постављам и одговор налазим у оваплоћењу Речи Божије, Сина Божијег. Бог постаје човек. Он улази у свет по принципу човека, Он не узима на Себе само нашу тварност, односно наше тело, људску душу, разум, срце и вољу, већ Он преузима на Себе сву судбину човека у овом палом и изопаченом свету, у страшном свету, где стално (повремено чак ликујући) на овај или онај начин делују мржња, страх, похлепа и све врсте порока. Он долази на тај свет и преузима на Себе све последице, не само првобитног стваралачког акта, којим је из небића извео свет и човека, - Он преузима на Себе све последице онога што је човек направио од овог света. Он, чист од сваке прљавштине, живи у свету у којем се на Њега обрушава све нечисто, све прљаво, све развратно, све безбожно и све што је недостојно човека, зато што за пали свет Он представља изазов. Бога Који на Себе преузима такву судбину, Који је спреман тако да плати за то што нам је дао постојање и слободу, - да, можемо да поштујемо. Он нас није пустио у живот с тим да ми плаћамо за њега, Он је ушао у овај живот и спреман је да га заједно с нама Сам преобрази и промени. О томе говори читаво Јеванђеље и сад се нећу на томе задржавати. Али ако тако замислимо Бога постаје нам схватљиво да Бог не говори узалуд о Себи у књизи Откровења устима апостола Јована Богослова: Ево, све чиним новим (в.: Откр. 21, 5).

И ово се не односи само на човека и само на друштво, ово се односи на све што је створено. Оваплоћење се може назвати космичким догађајем и то ево у ком смислу. Тело, у које се одео Бог, људско тело које је било Његово тело састоји се од исте материје од које се састоји цела васиона. Можда се сећате да се на почетку књиге Постања говори о томе како је Бог створио Адама узевши прах земаљски, односно оно најелементарније од чега се нешто може створити. И Христос је поставши човек учествовао у оном елементарном што чини твар. Сваки атом може себе да препозна међу атомима Његовог тела, свака звезда, свако сазвезђе, може себе да препозна на нов начин, да види шта атом може да постане само ако се сједини с Богом, само ако почне да сија не природном, тварном светлошћу, него Божанственом славом. Како је то дивно! Замислите да сва твар у Христу - и човек и сва материјална творевина може да препозна себе у слави Божијој. Зар то није новина? Зар то није блага вест?

А све ово, као експлозивна сила у атому садржи се у два имена Христа Спаситеља: Емануил, што на хебрејском значи "Бог је са нама", "Бог је међу нама", и Исус - "Бог спасава".

Цитираћу вам Посланицу апостола Павла Титу (2, 11-14): ...Јер се јави благодат Божија спасоносна свим људима, која нас учи да се одречемо безбожности и земаљских пожуда, и да поживимо разборито, праведно и побожно у садашњем вијеку, очекујући блажену наду и јављање славе великога Бога и Спаса нашега Исуса Христа, Који даде Себе за нас да би нас искупио од свакога безакоња, и да очисти за Себе народ изабрани

који ревнује у добрим дјелима. Ево о чему се ради, ево какав је наш Бог, и ево какав је Господ наш Исус Христос. Ево због чега је апостол Марко, који је и сам доживео промену која га је од земаљског бића претворила у духовно, започео своју књигу речима о ономе што је почетак Благовести, почетак такве благе вести, која је ван сваког поређења с било којом другом.

О овој вести нам први говори Претеча Јован Крститељ. Његов долазак је већ најављиван у Старом Завету, али погледајмо на њега очима Новог Завета, погледајмо његову личност. Млад човек од тридесетак година, неколико месеци старији од Господа Исуса Христа, човек који се одрекао свега земаљског да би од најранијих година отишао у пустињу и очистио се од сваке наклоности ка нечистом и неистинитом, који је предао себе Богу неповратно и до краја, подвижник који не зна и не жели да зна ни за шта друго осим Бога, Његове воље и вести коју треба да донесе на земљу. Ова личност нам изгледа изузетно снажна. И у чему је та снага? Чини ми се да је у томе што је он постао толико еластичан у Божијој руци, толико прозрачан за Бога да људи који су се с њим сусретали нису у њему више видели Јована-пророка, који с њима Говори о Богу. У Јеванђељу по Марку он је назван речима из пророчанства: глас вапијућег у пустињи. Људи су у њему чули само Божји глас, он сам као да више није имао никакву улогу, он је био гласноговорник, био је Бог који говори кроз човека... Дакле, у томе је његова снага. Апостол Павле је касније такође морао да говори у име Божије, учинило му се да више нема нимало снаге и због тога он и поче да моли Бога говорећи: Господе, дај ми снаге!... - и Бог му одговара: Доста ти је благодат Моја; јер се сила Моја у немоћи показује савршена (2 Кор. 12, 9)

Ево какав је био Јован Крститељ. Он се у потпуности предао Богу, и зато је у њему деловао Бог, а не он. Он је био као добро наштамован музички инструмент на којем генијални извођач или композитор свира тако да човек више не примећује ни инструмент, ни композитора, ни извођача - само га прожима доживљај који у њему рађа мелодија која се чује.

С друге стране - какво смирење! Већ сам помињао да по Јеванђељу Јован Крститељ говори о себи: "...Који преда мном би, Кома ја нисам достојан одријешити ремена на обући Његовој," - то јест Исуса Христа... Таква несхватљива, непобедива и несаломива сила, а с друге стране - свест о томе: ја сам само прозрачност, ја сам само глас.

О чему, дакле, говори овај глас? Овде желим да вам прочитам прву проповед Јована Крститеља из Јеванђеља по Луки. У трећој глави, почев од другог стиха па до осамнаестог читамо следеће:

За вријеме првосвештеника Ане и Кајафе, дође ријеч од Бога Јовану сину Захаријину у пустињи, и он пође по свој околини Јордана проповиједајући крштење покајања за опроштење гријехова. Као што је написано у књизи ријечи пророка Исаије који говори: Глас вапијућег у пустињи: приправите пут Господњи, поравните стазе Његове; свака долина нека се испуни и свака гора и сваки бријег нека се слегну; и што је криво нека буде право и неравнине на путевима нека буду глатке; и свако ће тијело видјети спасење Божије. (Ис. 40, 3-5) Јован пак говораше народу који излажаше да их крсти: Породи аспидини, ко вам каза да бјежите од гњева који иде? Родите, дакле, плодове достојне покајања, и не почињите говорити у себи: Имамо оца Авраама; јер вам кажем да Бог може и од камења овог подигнути дјецу Аврааму. И већ сјекира стоји дрвећу код коријена; и свако дрво које добра рода не рађа сијече се и у огањ баца. И питаху га људи говорећи: Шта ћемо, дакле, чинити? А он одговарајући рече им: Који има двије хаљине

нека даде ономе који нема; и који има хране нека чини исто тако. Дођоше пак и цариници да их крсти, и рекоше му: Учитељу, шта ћемо чинити? А он им рече: Не чините ништа више него што вам је наређено. А питаху га и војници говорећи: А шта ћемо ми чинити? И рече им: Никога да не злостављате нити кога да опадате, и будите задовољни својом платом. А како је народ ишчекивао (Христа) сви помишљаху у срцима својим за Јована: није ли он Христос? Одговараше Јован свима говорећи: Ја вас крштавам водом; али иде за мном јачи од мене, Коме ја нисам достојан одријешити ремена на обући Његовој: Он ће вас крстити Духом Светим и огњем. У Његовој руци је лопата, и очистиће гумно своје, и скупиће пшеницу у житницу Своју, а пљеву ће сажећи огњем неугасивим. И много још друго тјешећи их, проповиједаше народу јеванђеље.

Даље ћу говорити о ономе што представља срж проповеди Јована Крститеља: о покајању.

Име Исус, као што је већ наведено, значи "Бог спасава". А Јован Крститељ јасно указује на то од чега нас Бог спасава и како се ово спасење може стећи. Бог нас спасава од греха, а пут до овог спасења јесте покајање.

Али шта је грех? Ми често размишљамо о греху као о нарушавању добрих односа са људима. Међутим, грех у себи садржи много више од тога, он је опаснији и страшнији. Ево неколико примера тога шта је грех. Узимам их из Старог и углавном из Новог Завета. Грех јесте нарушавање закона - али каквог закона? Закона живота. Живот у правом смислу речи је могућ само кроз учествовање у животу Самог Бога, јер је Он једини ничим не условљени самостални извор живота. Боље речено, Он је сам живот. Отпасти од Њега значи ступити у област сумрака и одумирања и саме смрти на крају. Због тога је грех безакоње. Али не треба се варати, бити послушан закону не значи бити "законопослушник" у правном смислу ове речи, односно бити извршилац правила која ће за нас и даље бити нешто спољашње. Да бисмо ово боље схватили можемо да упоредимо оно што нам Стари и Нови Завет говоре о закону. Старозаветни закон који је дат преко Мојсија на Синајској гори састоји се од великог броја разних прописа и људи који су се придржавали ових прописа и остајали им верни до краја у току читавог живота, улажући сву своју енергију, снагу и вољу у поштовање ових прописа могли су себе да сматрају праведницима. Бог није имао шта да им замери, јер су они извршили свако слово и сваку реч коју је Он изрекао у закону. У Новом Завету Христос нам такође даје заповести, али је однос према њима другачији од односа у старозаветним прописима: заповести Христове нас не уче како да поступамо, него какви да будемо. Христове заповести су пут. Не можемо према њима ропски да се односимо повинујући им се из страха или наде да ћемо добити награду. Помоћу заповести израстамо у заједницу, у дубоко и све савршеније јединство с Богом, учествујемо у Његовом савршенству и светости и то не тако што ћемо извршавати Божије наредбе, већ тако што ћемо се сродити с оним што апостол Павле назива ум Христов (1 Кор. 2, 16), тако што ћемо се сродити с приступом, са Божијим схватањима. Тако можемо да се спасимо. А спасити се значи учествовати у Божанственом животу. Оно што нам је дато у Новом Завету у виду закона у суштини нису правила за живот већ указивање на оно што би требало да буде у нама, у нашем срцу, у нашем уму снага која покреће наш живот. То није спољашњи закон, него опис унутрашњег човека (Рим. 7, 22).

У том смислу када говорим о томе да не можемо да се спасимо ако нарушавамо закон живота ја не говорим о поступцима него о томе да овај закон живота заиста треба да постане наше биће и да не можемо другачије да поступамо, јер смо се већ сродили са

мишљу, са замисли Божијом. Ако су нам жеље исте као Његове, ако волимо оно што Он воли - ми смо с Њим јединствени.

И то је веома битно, јер се новозаветна правила која нам Христос даје врло лако могу претворити у старозаветни закон чији ћемо извршиоци ми постати остајући ван овог искуства. Сећам се човека који је тако доживео Јеванђеље. Он је себе сматрао за чистог и светлог хришћанина. Никад не би пропустио просјака не позвавши га код себе и не давши му тањир чорбе и бакарни новчић, али никада просјака није пуштао у кућу. Зауостављао би га на вратима и говорио: "Само, да се ниси усудио да уђеш у прљавим ципелама у мој чисти ходник!..." А кад би овај појео чорбу и добио грош он би говорио: "А сад иди и не враћај се код мене, дао сам ти све што ти је потребно." Он је сматрао да је извршио дело милосрђа иако у његовом срцу није било нимало милости.

Дакле, у овоме и јесте разлика између поштовања закона у правном смислу и тога да човек постане човек за којег је заповест позив живота: да постане човек који другачије ни не може да поступи.

Друго схватање греха је такође врло важно и везано је за претходно. То је одвојеност од Бога. Према вољи Божијој односимо се као према спољашњем закону само због тога што смо срцем одвојени од Бога. Ова одвојеност нашег срца од Бога, наше воље од воље Божије, наших мисли од Божанствених мисли и представа јесте наш основни грех, оно стање полусмрти и сумрака о којем сам раније говорио. Међутим, грех се и даље развија и из овог стања раздвојености рађају се и последице: напуштеност, унутрашњи несклад, неслагања с људима, непријатељство с осталом твари. И у овом смислу грех добија безброј разних нијанси: мржње, страха, похлепе, свих врста себичности - зато што смо изгубили Бога. На почетку Јеванђеља по Јовану (у црквенословенском преводу) говори се о томе да је Реч Божија била к Богу. У грчком тексту се говори о томе да Реч као да стреми, као да је у потпуности усмерена ка Богу и Оцу. Такав треба да буде прави однос човека према Богу, а пример за ово је Христос. Ми смо откинута од Њега и сушимо се као гранчица која је одсечена и откинута од дрвета.

Треће што желим да кажем поводом греха јесте да не смемо да се тешимо мишљу да постоје велики и мали грехови. Наравно да разлика постоји, али и мали грех, уколико је произвољан и свесно и цинично изабран, може да убије душу. Као пример тога шта може да учини мали грех навешћу једно поређење. За време рата био сам лекар и једном приликом ноћу је са фронта који је већ био близу нас на наше одељење донет тешко рањени официр потпуно изрешетан митраљеском паљбом. Могло се очекивати да му је преостало само да умре. Међутим, имао је среће, ниједан орган од животне важности није био повређен, оперисан је, лечен и преживео је. Исте ноћи су ме позвали, јер је доведен млад војник. Био је у кафани, закачио се с другим војником, обојица су била пијана, онај је замахнуо малим перорезом, ударио свог друга у врат и расекао му велики крвни суд. Кад је донет у болницу био је на самрти и једва је спасен. Ево поређења: митраљез се може замислити као велики грех, као убиствена појава, а шта је перорез у поређењу с тешким митраљезом? Међутим, човек је од њега могао да умре...

Исто се дешава ако се лакомислено односимо према својим грешним жељама. Вуче нас грех и ми овај "ситан" грех почињемо да волимо и брижљиво негујемо тако да на крају долази до тога да га и починимо. У поређењу с овим велики грех је понекад мање убиствен. Први човек који је дошао код мене на исповест био је убица. Срце му се цепало од покајања, од ужаса због онога што је учинио. Да, он је после тога издржао казну и време у затвору је за њега било време исцељења. А хиљаде и хиљаде људи скупљају

мноштво ситних грехова не примећујући како их ови грехови инфицирају и чине слабима и неотпорнима. У том смислу може се рећи: без обзира на то како смо прешли преко реке - да ли смо је прегазили, препливали, прешли преко моста, препловили чамцем - испоставља се да смо на непријатељској страни, да смо издали своје истинско призивање, да смо заправо издали себе, зато што смо престали да будемо целовити људи.

Вратићу се на ово још поводом другог одељка, а сада желим да пређем на друго питање, на питање како избећи грех и шта чинити да би се он избегао.

Прва ствар коју објављује Јован Крститељ јесте покајање. Шта је покајање? На грчком језику ова реч значи преокрет, преокрет душе и преокрет живота. То је тренутак кад постајемо свесни свог једног стања, када осећамо одвратност према њему и према себи, када се у нама одједном, макар у зачетку, појављује одлука да се променимо, да почнемо да живимо поново и на нов начин. Вероватно сте чули фразу из Новог Завета: вера без дела је мртва (Јак. 2, 20). Није довољно плакати, чак и више од тога - то је јалово. Покајање се састоји у томе да се освестимо, да донесемо одлуку и да дејствујемо у складу с тим. Овде могу да вам наведем одломак из поуке светог Тихона Задонског. Он једном младом свештенику саветује да говори људима да се у Царство Божије углавном иде преко падова, а не од победе ка победи и да до Царства Божијег долази онај ко после сваког пада уместо да седне крај пута и оплакује себе, устаје и иде даље и ма колико пута да падне, сваки пут устаје и иде. Увек треба да имамо на уму да нема потпуног тренутног покајања. Наравно, неке душе, неки великани духа могу одједном да спознају своју грешност и да одмах промене ток свог живота. Међутим, ми га углавном постепено исправљамо, корак по корак. Хајде да не заборавимо оно што говори светитељ Тихон Задонски: не оплакуј себе, устани и иди, нека је то у сузама, нека је са ужасом, али иди не заустављајући се.

Шта ипак може тако да потресе душу да човек реши да потпуно промени свој живот? Могу да вам наведем неколико примера. Први је: када сам био затворски свештеник у Лондону срео сам једног затвореника који је за разлику од осталих имао радосно лице, у њему се осећала нека нада. Прво сам мислио да му казна истиче, међутим, она је тек почињала. Упитах га: "Одакле ти такво одушевљење?" Одговорио је: "Не можете ви то да схватите. Од ране младости сам био лопов и то талентован лопов. Нико није могао да ме ухвати, нико није успео да ме открије. Међутим, постепено сам почео да схватам да сам на лошем путу. Почео сам да увиђам последице својих поступака, да видим како људи које сам покрао оплакују своје ствари које су за њих биле драгоцене, премда су биле ситнице. Међутим, то су биле ствари које су њима биле драге као успомене на детињство, на умрле родитеље. Одлучио сам да се променим. Међутим, приметио сам да ме људи гледају с подозрењем: чим се мења значи да с њим нешто није у реду... И сваки пут сам се враћао претходном животу. А потом су ме ухапсили, ухватили су ме на делу, судили ми, ставили ме у затвор и сада сви знају да сам био лопов и када се вратим у живот моћи ћу да кажем: да, био сам лопов, али сада сам решио да будем поштен човек, немам ништа ни од кога да кријем."

Ово је редак случај, то не успева свакоме. Ретко ко од нас је лопов, али ко од нас може да каже да у животу нема никаквих тајни које не би желео да сакрије од других људи, - на свим пољима, не само што се тиче поштења, већ и у погледу односа с другим људима. Не желим сад да улазим у то, томе ћемо се вратити поводом неке друге изјаве Спаситеља Христа. Али свако од нас може себи да постави питање: Да ли имам довољно

храбрости да себе разобличим пред људима - чак не тако да ја објавим своју неправду, него само тако што ће људи приметити да нисам онакав какав сам био?

Други пример који желим да вам дам је сложен. Он се односи на два човека. За време грађанског рата једна Рускиња са двоје малолетне деце обрела се у граду који је прво био под влашћу беле армије, а затим је пао под власт црвених. Она је била жена белог официра и знала је да ће, уколико буде откривена, вероватно бити стрељана. Жена се са децом сакрила у колиби на крају града. Спуштало се вече кад одједном неко закуца на врата. Срце јој је замрло, она приђе и отвори врата - пред њом је стајала млада жена њених година - око двадесет пет. "Јесте ли ви та и та?" упита она. "Да." "Морате одмах да одете, издали су вас, доћи ће по вас кроз неколико сати..." Мајка погледа своју децу и рече: "Па куда да идем, они не могу много да иду, а с њима ће ме одмах препознати..." И ова Наталија, туђа жена, одједном постаде оно што Јеванђеље назива ближњим, то јест, најближи човек у животу и смрти. Рече јој: "Не, неће вас тражити, ја ћу остати овде и представићу се као ви." "Али стрељаће вас!.." "Да," рече Наталија, "али ја немам деце..." И мајка с децом је отишла. Наталија је остала. Рано ујутру, у зору, била је стрељана. Добро сам познавао мајку и двоје деце која су била отприлике мојих година. Они су ми говорили: "Наталијин поступак нам је показао да морамо живот да проживимо достојно ове жртве." Смрт младе жене, даровање живота - поклон непознате Наталије, потресао их је до дубине, и они су цео живот проживели само с једном мишљу да Наталијина смрт не сме да лиши свет оне величине, оне правде и оне неописиве лепоте која је постојала у њеној души. Они су били толико потресени да је за њих почео нови живот.

И они људи који су сретали Јована Крститеља сретали су се не само с његовом снагом (о томе је већ било речи), са његовим смирењем или с његовом прозачношћу, која га је чинила само гласом Божјим. Они су се сретали с бескомпромисношћу у њему, са човеком радикалне целовитости. Видећи њега они су могли себе да упореде с оним што је он представљао и то им је био подстицај да се кају, односно да с ужасом виде своје јадно стање и да реше: "Не могу више овако да живим. Видео сам, видела сам, нешто због чега се завршио мој прошли живот, сада треба да почне ново."

Наставим са читањем Јеванђеља по Марку:

И догоди се у оне дане да дође Исус из Назарета Галилејскога, и крсти Га Јован у Јордану. И одмах излазећи из воде видје небеса гдје се отварају и Дух као голуб силази на Њега. И глас дође с неба: Ти си Син мој љубљени Који је по Мојој вољи. (1, 9-11).

Прича је као што видите врло шематска и кратка. Допунићу је одељком из Јеванђеља по Матеју где је дат подробнији опис онога што се дешавало:

Тада дође Исус из Галилеје на Јордан Јовану да Га овај крсти. А Јован му брањаше говорећи: Ти треба мене да крстиш, а Ти ли долазиш мени? А Исус одговори и рече му: Остави сада, јер тако нам треба испунити сваку правду. Тада Га остави. И кртивши се Исус изиђе одмах из воде; и гле, отворише Му се небеса, и видје Духа Божијега гдје силази као голуб и долази на Њега. И гле, глас са небеса који говори: Ово је Син Мој љубљени Који је по Мојој вољи (Мт. 3, 13-17).

Желим да кажем нешто о крштењу Исуса Христа.

Људи су долазили код Јована да се крсте исповедајући своје грехове. Долазили су код Јована потресени његовом проповеђу, тиме што постоји правда на земљи, што постоји правда небеска, што постоји суд на земљи - суд савести, а у вечности - суд Божји, и што ће онај ко се не помири са својом савешћу на овој земљи нем стати пред суд Божји. Јован

Претеча је говорио о покајању управо у овом смислу: Обратите се Богу, окрените се од свега онога што вас заробљава, што вас чини робовима ваших страсти, ваших страхова, ваше похлепе, окрените се од свега онога што је недостојно вас и за шта вам ваша савест каже: Не, то је премало, ти си превише велико биће, превише дубоко и превише значајно да би се предао овим страстима, овим страховима... Међутим, може ли се нешто слично рећи за Христа? Знамо да је Христос био Син Божји, не само у неком пренесеном значењу ове речи, већ у најдиректнијем смислу ове речи. Он је био Бог, Који се обукао у човечанство, оваплотио се. У Њему обитава, како каже апостол, сва пуноћа Божанства тјелесно (в. Кол. 2, 9). И може ли се замислити да људско биће прожето Божанством, као што гвожђе бива прожето ватром, може истовремено да буде и грешно, то јест хладно и мрачно? Наравно да не и зато ми и тврдимо, верујемо и знамо из искуства да је Господ наш Исус Христос и као човек био безгрешан, а као Бог у свему савршен. Због чега је Он требало да се крсти? Какав је смисао тога? Јеванђеље ово не објашњава, и ми имамо право да постављамо себи питања, имамо право да будемо у недоумици, имамо право да се дубоко замислимо над тим шта ово значи.

Ево објашњења који ми је једном приликом дао један старији свештеник. Тада сам био млад и поставио му ово питање, а он ми је одговорио: "Знаш, чини ми се да су људи долазећи код Јована, исповедајући своје грехове, своје неправде, сву своју прљавштину и душевну и телесну симболично спирали у реци Јордану. И њене воде које су прво биле чисте, постепено су постајале прљаве воде (као што знате, у руским бајкама се говори да постоје мртве воде, које су изгубиле своју животност и које могу да преносе само смрт). Ове воде, засићене људском безбожношћу постепено су постајале мртве воде које могу само да убијају. И Христос се погрузио у ове воде, зато што не само што је желео да постане савршен човек, него је желео, као савршен човек, да понесе на Себи сав ужас и сву тежину људског греха. Он се погрузио у ове мртве воде и оне су пренеле на Њега смртност која је припадала људима који су сагрешили и носили у себи смртност, смрт као последицу греха, односно плату за грех (Рим. 6, 23). То је тренутак када Христос учествује - не у нашем греху, већ у свим последицама овог греха, укључујући и саму смрт, с којом Он у извесном смислу нема ништа заједничко, зато што, како каже свети Максим Исповедник, није могуће да људско биће које је прожето Божанством буде смртно. И заиста, црквена песма коју слушамо за време Страсне седмице каже: "О Светлости, како се Ти гасиш? О Животе вечни, како умиреш?..." Да. Он је вечни Живот, Он је светлост и Он тамни због наше таме, и Он умире нашом смрћу. Због тога и каже Јовану Крститељу: Остави, не спречавај ме да се погрузим у ове воде, треба да испунимо сваку правду, односно све што је праведно, сада треба да испунимо све што треба да буде учињено за спасење света...

Али због чега Он долази на воде крштења кад Му је било око тридесет година, а не пре или касније? Овде се поново можемо замислити над тим шта би то могло да значи.

Кад је Бог постао човек у утроби мајке био је извршен једнострано актом премудрости и љубави Божије. Телесност, душевност, човечност Христа Који се рађао као да је Бог узео а да они нису имали могућност да се супротставе. Сагласност је дала Мајка Божија: "Ево Слушкиње Господње, нека Ми буде по речи Твојој" (в. Лк. 1, 38). Родило се Дете Које је било човек у пуном смислу, то јест са сопственом вољом, с правом на избор између добра и зла, с правом избора између Бога и Његовог противника. И у току целог живота - детињства, младости и зрелијих година Он је сазревао у Својој потпуној преданости Богу. По Својој људској природи, као човек Он је преузимао на Себе све оно

што Му је Бог поверио кроз веру Мајке Божије, кроз Њено предавање Себе и Њега. Он је дошао да се крсти у том тренутку да би и као човек преузео на Себе све што је на Себе преузео Бог, Син Божији када је на Предвечном Савету донео одлуку да створи човека, и да када тај човек падне, Он понесе све последице Свог првобитног акта стварања и оног страшног дара слободe који је био дат човеку. У црквенословенском тексту Старог Завета и Исаијином пророчанству (в. Ис. 7, 16) о Христу се говори да ће се родити Син Који ће пре но што буде умео да разликује добро од зла, изабрати добро зато што је Он и као човек савршен.

Дакле, овај Човек Исус Христос, узрастајући до пуноће Своје човечности, потпуно преузима на Себе оно што Му је поверио Бог, на шта Га је обавезала Пречиста Дјева Богородица. Погружавајући се у ове мртве воде јорданске Он као чисти лан погружен у бојадисаоницу улази снежно бео и излази, као што се каже код истог овог Исаије, у окрвављеној одећи, у одећи смрти, коју на Себи мора да понесе.

Ево о чему нам говори крштење Господње: треба да схватимо какав подвиг се у њему садржи и каква љубав према нама. И пред нама се поставља питање - и то не први пут, већ увек и увек изнова, упорно: како ћемо одговорити на то?...

После Спаситељевог крштења Дух води Христа у пустињу:

И одмах Га Дух изведе у пустињу. И би ондје у пустињи дана четрдесет, кушан од сатане, и би са звјерињем, и Анђели Му служашу (Мк. 1, 12-13).

Ово је изузетно кратак опис догађаја, који је трајао читавих четрдесет дана и био, разуме се, много богатијег садржаја. Међутим, не смемо заборавити да је јеванђелиста Марко писао у време када се јеванђељска проповед веома широко распространила и због тога он кратко говори о ономе о чему су многи већ говорили пре њега. Да бих допунио овај текст прочитаћу вам из Јеванђеља по Луки првих четрнаест стихова четврте главе:

Исус пак пун Духа Светога врати се са Јордана, и би одведен Духом у пустињу. И четрдесет дана куша Га ђаво, и не једе ништа у те дане; и кад се они навршише, онда огладње. И рече му ђаво: Ако си Син Божији, реци овоме камену да постане хљеб. И одговори му Исус говорећи: Писано је: Не живи човјек само о хљебу, него о свакој ријечи Божијој (5 Мојс. 8, 3). И изведе Га ђаво на гору високу и показа Му сва царства овога свијета за трен ока. И рече му ђаво: Теби ћу дати сву власт ову и славу њихову, јер је мени предана, и коме хоћу дајем је. Ти, дакле, ако се поклониш преда мном, биће сва Твоја. И одговарајући Исус рече му: Иди од мене, Сатано, јер је писано: Господу Богу својему клањај се, и Њему јединоме служи (5 Мојс. 6, 13). И одведе Га у Јерусалим и постави Га на крило храма, и рече Му: Ако си Син Божији, скочи одавде доље. Јер је писано да ће анђелима Својим заповједити за Тебе да Те сачувају, и узеше Те на руке да се не спотакнеш о камен ногом Својом (Пс. 90, 11-12). И одговарајући Исус рече Му: Казано је: Не кушај Господа Бога Својега (5 Мојс. 6, 16).. И када заврши ђаво све кушање, отиде од Њега за неко вријеме. И врати се Исус у сили Духа у Галилеју; и отиде глас о Њему по свој околини.

Мислим да треба добро да размислимо о томе шта представља ово искушење, јер се оно што се десило са Христом у пустињи повремено дешава са свима нама. Наравно, не у таквим околностима, не тако изразито и не тако оштро, али се ипак дешава. Свако од нас је у појединим тренуцима осетио како се у њему одједном отворила дубина за коју није ни слутио да постоји, да су се у њему откриле снаге о којима није имао појма, да је за њега све мајчи кашаљ, да све може, да је спреман да се бори против свег зла на свету, да је

спреман да чини само добро. И у том тренутку се ми, као и Христос, налазимо пред искушењем силом. Ђаво му је рекао: Ако си Ти Син Божји... - то јест: "Докажи да си Ти Син Божји! Ти у Себи осећаш тако огромну моћ, на Тебе је сишао Свети Дух, сва Твоја људскост трепери од пуноће свог бића - докажи то. Ево, огладнео си. Четрдесет дана си постио, зар немаш сада власт над свом тварју? Погледај, око Тебе лежи камење, узми бар један камен, нареди му да се претвори у хлеб и наједи се..." Зар то није оно што нам се догађа кад осетимо у себи изванредан надолазак снаге када имамо неку потребу? Зар не смемо ову силу, која је чисто духовна, да употребимо ради задовољења стварне и насушне потребе? Зар морам да умрем од глади кад имам могућност да учиним нешто помоћу ове силе?... Исус одговара: "Не живи човјек само о хљебу, него о свакој ријечи Божијој." А реч Божија није заповест. То је животворна реч коју Бог изговара када сваког човека изводи из небића у биће, то је она реч која нас држи, захваљујући којој смо живи и можемо да израстамо у пуну меру свог бића. Христос је одбио понижење ове Божанствене силе у Себи ради ништавног задовољења Своје потребе. За нешто мање од служења Богу и мање од служења људима оваква сила се не сме употребити.

А побеђени ђаво Му нуди друго искушење. "Ниси хтео да употребиш ову силу ради Себе Самог - хајде за мном, ево високе горе; с ове горе ћу Ти показати сва царства у васиони, бацићеш један поглед на њих и све ћеш видети. И ја ћу ти дати сву њихову славу. Она је мени дата и коме хоћу њему је дајем. Само ми се поклони и све ће бити Твоје..." Зар то није саблазан која и нама долази? Нико нам не нуди царство, нико нам не нуди нарочиту славу, али колико пута нам се поткраде мисао: ако си ти оно што сада осећаш да јеси, зар немаш права да им наређујеш? Зашто не би ову огромну снагу искористио на добро?... То је искушење антихристово, и ово искушење је Христос одбацио: "Господу Богу твојему клањај се и Њему Једином служи!"

И треће искушење: ђаво је повео Христа на крило храма: "Ако си Ти Син Божји баци се, јер Свето Писмо обећава да ће Те придржати анђели, да Ти неће бити ништа - запањи људе чудом, докажи им да си Ти Син Божји, да можеш оно што нико не може да уради... Колико често бисмо желели да учинимо чудо, не да бисмо освојили људе, не да би они пали пред нама на колена, него ради добра: Кад бих могао да учиним чудо, да излечим вољеног човека! Када бих могао да учиним чудо и избавим домовину из ропства!... И тада треба такође, као и Христос, да кажемо: "Не искушавај Господа Бога свог."

Тако да се ова искушења за која се чини да се односе само на Христа односе директно и непосредно на нас. Искушење: гладан си, нешто ти је потребно, употреби своју силу да би се тога избавио... Искушење влашћу: зар немаш могућности да будеш господар свега и свих и свакога? И на крају - искушење чудом.

Желео бих да обратите пажњу на још једну околност. У Јеванђељу је речено да је сатана отишао од Христа за неко вријеме. На које време?

Све оно што је овде описано јесте искушење силом. А када ће доћи искушење слабошћу, немоћи, страхом? То ћемо видети касније, сада ћу то само поменути. Кад је Христос први пут почео да говори Својим ученицима да треба да умре како би испунио Своје призвање апостол Петар Му приђе и рече: "Не дај да се то деси, пожали Себе, пожали, сложи се са слабошћу, предај се, само остани жив..." (в. Мк. 8, 31-33). То је искушење слабошћу. То је последње искушење које је Христос требало да победи зато што је такво искушење могуће само пред лицем крајњег ужаса, одбачености од људи, губљења јединства (говорим о Његовој људској природи, о Његовом психичком стању) с Богом: Боже Мој! Боже Мој! Зашто си Ме оставио?... (Мк. 15, 34) - и реалне смрти Онога

Ко је вечни Живот, као свлачење живота Онога Ко јесте сам Живот. То је било највеће и најстрашније Његово искушење.

Даље, у средини прве главе читамо:

А пошто предадоше Јована, дође Исус у Галилеју проповиједајући јеванђеље о Царству Божијему и говорећи: Испунило се вријеме и приближило се Царство Божије; покајте се и вјерујте у јеванђеље (Мк. 1, 14-15).

Желим да вам скренем пажњу на овај мали одломак. Прво питање које нам се поставља јесте питање о томе шта се десило с Јованом Крститељем. Видели смо га у прошлим беседама у пуној снази како позива на покајање, преобраћа грешнике у људе, који премда нису праведни, желе праведност, траже је и одричу се зла. Сад видимо да је био издат. Шта се то с њим догодило?

Догодило се то да је његова проповед увредила човека на власти, локалног владара. Јован га је прекоревало због неморалног живота, зато што није имао права да живи онако како живи и због тога Јована бацише у тамницу. Зар се то не дешава свакодневно с људима који устају против људи на власти и који не желе да чују глас своје савести? Зар ми не поступамо - свако од нас у извесној мери - макар мало, с нашом савешћу онако као што су људи поступили с Јованом Крститељем? Заточен је у тамницу, био осуђен на смрт и погубљен.

Међутим, пре тога се десило нешто веома страшно. Ви знате ко је Јован Крститељ. То је човек за којег Јеванђеље каже да је он глас вапијућег у пустињи, да је он као Божји глас који се чује кроз човека. Он се толико сродио с оним што је требало да каже да су људи слушали само Бога како говори његовим устима. Дакле, он је затворен у тамницу, очекује смрт и одједном му долази сумња. Како је ово могло да се деси?

У Јеванђељу нам је јасно испричано како је он позвао два своја ученика и послао их код Христа Спаситеља да питају: "Јеси ли Ти Онај Који је послан или другога да чекамо? Јеси ли Ти Онај Кога сам ја објавио? Јеси ли Ти Онај Који је дошао да спаси свет? Јеси ли Ти мој Бог Који је постао човек? Ако је тако онда полажем свој живот с радошћу. Али шта ако сам погрешно, ако случајно Ти ниси Тај, шта сам то онда урадио? Упропастио сам и младост и живот. Сва моја радосна вест је била лаж..." И Христос му даје одговор који је заиста достојан величине самог Јована. Он му не одговара: "Не бој се, Јоване, ниси погрешно, Ја сам управо Онај Којег си ти проповедао." Христос директно њему ништа не говори. Он говори Јовановим ученицима: Идите и кажите Јовану што видјесте и чувате: слијепи прогледају, хроми ходе, губави се чисте, глухи чују, мртви устају, сиромашнима се проповиједа јеванђеље; и блажен је онај који се не саблазни о Мене! (Лк. 7, 19-23). Највећем пророку, човеку непоколебљиве вере Христос не одузима подвиг вере. Он као да захтева од Јована верност до краја ономе што му је Бог рекао у дубинама његове душе. Христос му ништа не доказује, Он од њега захтева максимално поверење. Човек, највећи од свих који су икада долазили на земљу, човек који се од најранијих година толико предао Богу да је постао само глас Божји и који није изрекао ниједну неистину, који је душе преобраћао својом речју, који је од старог живота стварао нови, пред лицем сопствене смрти је одједном посумњао: "Да нисам погрешно?" и до краја остао веран. То нас учи како треба да се односимо према Јовану Крститељу, али не само то. То нас учи како ми сами треба да поступамо када се од нас захтева верност ономе што знамо, верност оној истини која се зачула у нашем срцу, озарила наш ум и инспирисала нас на подвиг. Зар нам се не може десити да се поколебамо када се од нас захтева верност? Међутим,

уколико победимо колебање поверењем и подвигом, показаћемо да смо достојни ученици весника Царства Божијег - Крститеља Јована.

Дакле, кад је Јован већ био издат Исус се враћа из пустиње искушења у Галилеју и проповеда, као што се каже, Јеванђеље Царства Божијег, радосну вест о томе да је Царство Божије у настанку, да оно долази, да оно не само што се очекује, него је већ ту. Исус је говорио да се навршило време и приближило Царство Божије, да је настала пуноћа времена и оно што је Бог обећао у Старом Завету сада се већ испунило и испуњава се. Испунило се тако што је Син Божји постао Син Човечји и испуњава се тако што се око Њега окупљају верници који могу да чују Његову реч и препознају у Њему оваплоћеног Сина Божијег.

А пут на који Он указује је исти онај пут на који указује и Јован: Покајте се и верујте у Јеванђеље, односно у благу вест о Спаситељу који је дошао, загледајте се у дубине Светог Писма, загледајте се у Мене, и моћи ћете да поверујете у благу вест о томе да се завршило време очекивања и да је наступило време испуњења спасоносних обећања Божјих.

У беседи о Христовим искушењима у пустињи већ сам говорио о оном јадном стању у којем се налазимо док чврсто не станемо на тле вере и верности Богу, и кад нас све у свету, који нас окружује и мами, вуче и привлачи ка себи, једном речју - искушава. И сад желим да поставим питање о томе како треба да поступамо. Због тога што, премда смо и читали у Јеванђељу одговор Христа на искушење, нама кушач не долази с тако отвореним питањима, већ неприметно, постављајући питање тако да можемо да га не приметимо и да паднемо у искушење пре него што успемо да га препознамо. На ово питање желим да вам одговорим са неколико примера.

Као прво, има једно место код једног од отаца-аскета на којем он описује како нас искушење разједа постепено као рђа. Он даје занимљив пример. Говори како нам кушач прилази као што продавац зечјих кожа прилази домаћици. Он куца на врата. Она отвара. "Да нећете можда да купите зечију кожу?" Ако је мудра она ће рећи: "Не!" и залупити врата. Ако није мудра рећи ће: "Покажи ми какве су ти коже?" У тренутку кад почиње да разгледа коже оне почињу да је привлаче. Затим пита: "А пошто продајеш ове коже? Оне ми, истина, нису потребне, али ме занима..." "За толико и толико." "Ох, скупе су!" "Спреман сам да снизим цену..." И тако почиње разговор између жене која није ни мислила на зечије коже, које јој уопште нису потребне, и вештог продавца који ће прво да покаже, затим да намами, онда ће да спусти цену, и на крају да прода.

Ето тако кушач поступа и са нама. Он куца на наша врата. Међутим, пре него што отвориш погледај кроз рупицу. Ако видиш да се то "коже продају" реци: Не, нећу да отворим! - и одмах се одмакни од врата да уопште не би ни чуо глас који ће се чути иза врата и мамити те. Ако само отвориш врата и заподенеш разговор већ си на путу ка паду. Ево прве лекције: када нам долази искушење треба да га сасечемо једним замахом као секиром, да залупимо врата и кажемо: "Не!" - и доста. Наравно, не ради се о зечјим кожама него о могућности да се нечим саблазним, да пожелимо нешто што нам није потребно или је штетно, што може да нашкоди другом човеку, што ће нас понизити као човека, учинити недостојним нашег људског звања. То може бити наша телесна страст која ће нас довести до прељубе, до скрнављења другог човека и себе лично. То може бити пијанство, то може бити кукавичлук који ће нас спречити да кажемо истину или ће нам сугерисати да кажемо неистину, да слажемо. Свако од нас може да погледа у своју савест

и да види колико пута нам је ђаво предлагао нешто што није достојно ни нас ни Бога и колико пута смо били на ивици да посрнемо.

Сваки пут кад нам долази искушење треба то да прихватимо не као зло и као несрећу него као прилику коју нам Бог даје да Му докажемо своју верност и да победимо, да победимо онако као што је Христос победио искушење у пустињи рекавши: "Не!" овом искушењу. Тако често бисмо желели да не будемо искушавани: како би било добро кад не би било никаквих проблема!... То није истина. Кад не би било никаквих проблема у нама би спавале снаге које можемо да употребимо, и постепено би ове снаге закржљале, постали бисмо немоћни. Лењ човек који никада не користи своју душевну или физичку снагу постаје крпа. Сетите се Обломова - ето какви можемо да postanемо духовно.

Сећам се занимљивог разговора који се одиграо у мом присуству између старог руског свештеника, мог претходника у лондонској парохији и једног парохијана у годинама. Овај је с радошћу говорио како га с годинама постепено напуштају разна искушења. Отац Владимир га погледа и рече: "Како можете да се радујете? Зар не схватате да у оној мери у којој вас искушења напуштају ви више не можете да служите Богу побеђујући зло у свету? Зар не схватате да када вам долази искушење и ви га побеђујете не само да постајете достојнији свог људског звања већ постајете достојнији Бога тиме што у својој борби служите Богу и људима, јер је зло које ви победите у својим сопственим дубинама, у сопственој души, побеђено у читавој васиони? Пожурите у борбу с оним искушењима која су још остала у вама и не молите се да вам буду одузета."

Постоји прича из живота једног од древних подвижника о томе како је монаху-свештенику било дато у задужење да крсти девојке и жене. У његовој души је настајала права бура искушења. Звао се Јован. Почео је да се моли Јовану Крститељу да га избави од ових искушења. Свети Јован Крститељ му се јави и рече: "Могу да замолим Бога да те ослободи од овог искушења, али ћеш изгубити венац мученика. Бори се, бори се све време, побеђуј сваки пут, а ако не победиш, ако те искушење обузме као ватра, онда се кај, плачи, кај се и постепено ћеш задобити венац мученика..." Ево како треба да се односимо према искушењу и по савету отаца пустиње, и по савету оца Владимира и по примеру светог Јована Крститеља.

Понекад се дешава да се боримо и боримо, снага нас напушта, у нама не преостаје ништа осим измождености. Шта онда? Па где је Бог? Зар нам Он не помаже? Зар Му је свеједно шта се са нама дешава? Има једна прича из живота светог Антонија Великог о томе како се он борио и борио са искушењем. И на крају је победивши лежао на голој земљи. Одједном се пред њим појавио Христос. А Антоније, немајући снаге чак ни да се подигне рече Му: "Господе, па где си био када су ме нападале све ове страсти?" А Христос му одговори: "Невидљиво сам стајао поред тебе, спреман да ступим у бој да си се ти предао." Ево како храбро, чврсто и с вером треба да се односимо према питању искушења. Међутим, поставља се питање где узети снагу? Снагу можемо да црпимо, као прво, из наше вере, из наше верности ако се само сетимо Коме служимо, ако не заборавимо колико нас сигурно воли Господ када је Он Свој живот и смрт дао ради нашег спасења. Зар ми не можемо заузврат да му дамо све што имамо?... Серафим Саровски нам каже: између човека који гине и човека који се спасава постоји само једна разлика - у одлучности која се заснива управо на нашој вери, на нашој верности.

Апостол Павле у шестој глави Посланице Ефесцима пише: Браћо моја, јачајте у Господу, и у сили моћи Његове. Обуците се у свеоружје Божије, да бисте се могли одржати против лукавства ђаволскога. Јер не ратујемо против крви и тијела, него против

поглаварства, и власти, и господара таме овога свијета, против духова злобе у поднебесју. Зато узмите свеоружје Божије, да бисте се могли одупријети у зли дан, и одољевши свему, одржати се (Еф. 6, 10-13). Ево о чему говори апостол који је такође био искушаван најстрашнијим искушењима и од стране људи и кроз унутрашњу борбу. Апостол Павле се поред све своје огромне снаге у једном тренутку обратио Богу с криком: Господе, дај ми снаге! - и Спаситељ му је одговорио: Доста ти је благодат моја; јер се сила моја у немоћи показује савршена (2 Кор. 12, 9). У каквој немоћи? Зар у нашој лењости, у нашем мртвилу, у нашем кукавичлуку и нашем очајању? Наравно да не! - Већ у немоћи детета које се са пуним поверењем предаје у мајчине руке, у привидној немоћи човека који је спреман да изврши сваки савет онога коме потпуно верује. У немоћи као крхкости, као тананости коју видимо, на пример - у рукавици хирурга. Она је толико танана, тако је танка, али баш зато што је таква хирург може својом руком да чини чуда. Или други пример: једно је најслабији део брода, али ако се ово једно окрене тако да ветар дува у њега ово крхко једно ће провести цео брод преко мора-океана.

Ево, дакле, о каквој се слабости говори, или ако хоћете, о каквој прозрачности. Ето шта треба да тражимо. И апостол Павле, схвативши то говори: Зато ћу се... хвалити својим немоћима, да се усели у мене сила Христова (2 Кор. 12, 9). И на другом месту, већ на основу искуства целог живота он каже: Све могу у Христу Који ми даје моћ (Флп. 4, 13).

А ходећи покрај мора Галилејског видје Симона и Андреја брата његова гдје бацају мреже у море; јер бијаху рибари. И рече им Исус: Хајдете за Мном, и учинићу вас да постанете ловци људи. И одмах, оставивши мреже своје, пођоше за Њим. И отишавши мало оданде, угледа Јакова Зеведејева, и Јована брата његова, и они у лађи крпљаху мреже. И одмах их позва; и они оставивши оца својега Зеведеја у лађи с најамницима, пођоше за Њим (Мк. 1, 16-20).

Спаситељ иде преко Галилеје, близу Галилејског мора и једног за другим среће четири Своја будућа апостола: Симона, који ће касније бити назван Петар (што значи "стена", "камен" на којем може да се гради), Андреја, затим Јакова и Јована. Он их позива да иду за Њим и они све остављају. Једни остављају оца, а други занат на Христов позив: Хајдете за Мном, и учинићу вас да постанете ловци људи, - не да лове рибу и не да "пецају" било кога, већ зову у оно Царство Божије које је Он донео... И ту се поставља питање како су они могли да оставе све и да оду просто зато што им је Христос пришао и позвао их? Зар је Он имао тако чудотворну силу?

Треба ствари да замислимо реалније, онако како је то стварно било у то време. Христос је живео у Назарету, градићу свега неколико десетина километара удаљеном од места у којем су живели Петар, Андреј и њихов отац и Јован и Јаков који су касније били призвани. Они су се познавали од детињства, они су, можда и Христа познавали од детињства. Тешко нам је да ово замислимо, али они су живели на релативно малој територији, и због тога су се с Њим постепено упознавали, све боље и боље. Прво су Га просто сретали: дечак - дечака, младић - младића, млад човек - младог човека. Међутим, сад то није био само материјални физички сусрет у простору. Они су почели у Њему да виде Онога Ко је Он у ствари био - тај дечак, дечко, младић, одрастао човек - да виде да је Он онакав какав нико други није био. У Њему је постојала нека светлост, нека целовитост, нека прозрачност, нека непоколебљивост духа, нека чистота коју они нигде нису срели у таквој мери и у таквој потпуности. Прво су Га сретали као вршњака, затим као свог вођу и

наставника, и кад је дошло време препознали су у Њему Онога Ко је Он заиста и био: Месију, односно Онога Ко је требало да дође и да спаси свет.

И то се толико очигледно и толико јасно види из приче о позивању другог апостола. Желим да вам прочитам то место зато што оно у знатној мери допуњава оно о чему сада говорим. У Јеванђељу по Јовану се говори како је Христос први пут срео једног од Својих других ученика, Натанаила.

Он нађе најприје брата својега Симона, и рече му: Нашли смо Месију, што преведено значи: Христос. И доведе га Исусу. И Исус погледавши на њега рече: Ти си Симон, син Јонин; ти ћеш се звати Кифа, што значи Петар. Сутрадан хтједо Исус изићи у Галилеју, и нађе Филипа, и рече му: Хајде за Мном! А Филип бјеше из Витсаиде, из града Андрејева и Петрова. Филип нађе Натанаила и рече му: Нашли смо онога за кога писа Мојсеј у Закону и Пророци: Исуса, сина Јосифова, Назарећанина. И рече му Натанаило: Из Назарета може ли бити што добро? Рече му Филип: Дођи и види! А Исус видје Натанаила гдје долази к Њему и рече за Њега: Ево правог Израиљца у коме нема лукавства. Рече Му Натанаило: Откуда ме познајеш? Одговори Исус и рече му: Прије него те позва Филип, видјех те кад бијаше под смоквом. Одговори Натанаило и рече Му: Рави, Ти си Син Божији, Ти си Цар Израиљев (Јн. 1, 41-49).

По чему је занимљива ова прича? По ономе што говори Натанаил: "Зар може бити добро нешто из Назарета?" Откуд овакав презрив однос према Назарету? Схватите: Назарет се налази на удаљености од неколико километара од места где су живели Петар, Јован, Јаков, Андреј и Филип. Како бисте ви реаговали када би неко дошао и рекао вам: "У оном младићу којег познајеш од детињства ми смо препознали Спаситеља света?" Наравно да бисмо реаговали исто као Натанаил: "Како Спаситељ света може да се роди у суседном селу? Зар може бити добро нешто што долази из Назарета?" А Филип му говори изузетне речи, које се у Јеванђељу неколико пута понављају: Дођи и види. То јест доживи оно што смо ми доживели када смо Га срели. Погледај Га отвореним очима, покушај да схватиш... Исус, видећи га како прилази говори: Ево правог Израиљца у коме нема лукавства... И Натанаил се, природно, чуди: Откуда ме познајеш? Исус му одговара: Прије него те позва Филип, видјех те кад бијаше под смоквом... И на ово, наизглед потпуно нелогично Натанаило одговара: Рави, Ти си Син Божији, Ти си Цар Израиљев! Шта ту има логично?

Ево шта. Очигледно је да се не ради о томе што се Натанаил чуди, што није очекивао да је Исус видео како он седи испод смокве. Ако га је видео Филип и Исус је могао да га види. Да га види - то да, али како? По предању Натанаил је тада седео испод смокве и молио се Богу да Господ помогне Свом поробљеном народу. Он се молио. И кад му је Христос рекао: "Прије него те позва Филип, видјех те кад бијаше под смоквом," Натанаил је одједном осетио и схватио да говори са Оним Кога је била упућена његова молитва, да је пред њим Живи Бог, Који је постао живи човек. И као одговор на ово непојмљиво унутрашње искуство он узвикује: Ти си Син Божији, Ти си Цар Израиљев! Молио сам се да дође Спаситељ, а сада Те видим. Ти си Онај Кога чекамо!"

Ево како су се Христови ученици окупљали око Њега. Прво су Га знали просто као дете, дечака, дечка, младића и уједно су постепено у Њему почели да виде нешто што никад ни у коме нису видели. Натанаил тачно изражава оно што су у Њему угледали (иако тога можда нису били свесни као што је то спознао Натанаил) - Бога Који је постао човек. Они су видели да у Њему обитава сва пуноћа Божанства тјелесно (Кол. 2, 9), да је настало Царство Божије зато што Бог и Његови људи више нису одвојени - у Христу су они

повезани у једно. Ево у чему је тајна позивања ученика, ево шта их је дубоко подстакло да се истог тренутка одазову на позив и следе за Христом ма куда да их Он поведе...

Ево следећег одломка из прве главе, наизглед једноставног, а истовремено толико богатог и понекад тешког за разумевање.

И дођоше у Капернаум; и одмах у суботу ушавши у синагогу учаше. И дивљаху се науци Његовој; јер их учаше као онај који власт има а не као књижевници. И бијаше у синагоги њиховој човјек с духом нечистим и повика говорећи: Прођи се, шта хоћеш од нас, Исусе Назарећанине? Дошао си да нас погубиш? Знам те ко си, Светац Божји. И запријети му Исус говорећи: Умукни и изиђи из њега! И стресе га дух нечисти, и повика иза гласа и изиђе из њега. И сви се запрепастише тако да питаху један другог говорећи: Шта је ово? И каква је ово наука нова, да с влашћу заповиједа и духовима нечистим, и слушају Га? И отиде глас о Њему одмах по свој околини Галилејској. И одмах изишавши из синагоге дођоше у дом Симонов и Андрејев с Јаковом и Јованом. А ташта Симонова лежаше у грозници; и одмах Му казаше за њу. И приступивши подиже је узевши је за руку, и пусти је грозница одмах, и служаше им (Мк. 1, 21-31).

Желим да вам скренем пажњу на тему чуда. Шта је чудо? Каква је разлика између чуда и чаролије, магије? Ово се врло кратко може дефинисати овако: Магија је (јер ми верујемо да она постоји) насиље људске воље, људске самовоље над природом и над другим човеком. То је поробљавање. Чудо је Божије дејство које се дешава преко верујућег човека чисте душе који је себе предао Богу и то је дело ослобођења. Ослобођења од окова греха, од јарма оног ужаса који смо ми људи створили на земљи. Сама суштина чуда је управо у томе што се човеку и природи око њега враћа слобода да буде оно што јесте, да не буде у власти зла које господари на земљи. Сви знамо у којој мери је човек поробио земљу и колико ова поробљеност уништава земљу. Сад се свуда покреће тема екологије. Али поред питања екологије постоје многи облици људског насиља - и над животињама и над другим људима. Рат је максимално испољавање злобе и насиља. А чудо се састоји у томе да Бог уз помоћ човекове вере воспоставља хармонију која је раније постојала и коју су нарушили људска злоба, безумље и грех. И у овом штиву видимо читав низ примера за то.

Можемо себи да поставимо питање зашто Бог тако делује? Као прво, из Светог Писма, као и из свакодневног искуства знамо да у овај свет, који би могао да буде тако хармоничан, тако предиван, светао и богат, који би могао да исхрани све своје становнике и да им донесе радост лепоте и живљења, човек уноси зло и разарање. И на ово се Бог одазива - Он се одазива бољу и сажалењем према свакој твари која је измучена и пати. Уколико постоји човек који је способен да буде проводник мира и љубави Бог делује кроз њега. У основи чуда је Божије сажалење, Божија милост и Божија љубав.

Узмите пример који смо прочитали - он је толико јасан. Спаситељ Христос је дошао у кућу апостола Петра. Његова ташта је лежала болесна. Она не моли за исцељење, нико о томе не говори, али Спаситељ ју је просто пожалио, Његово срце се стегло од жалости и нежности. Пришао је и пошто је био савршен човек дотакао је и Својим додиром јој је предао целовитост, која Му је била својствена. У томе је смисао речи "исцељење". Од разбијеног, сломљеног и скрханог човека, човек поново постаје целовит. Један од отаца је говорио да човек који је себе очистио и који је себе ослободио из заробљеништва греха сваке врсте - и телесног и душевног, који је постао целовит, може својим додиром да исцељује, односно да преноси своју целовитост на другог човека. То,

дакле, видимо у овом случају. Христос, савршени Човек Који нема везе са злом, Који је до краја чист и целовит, васпоставља у овој жени целовитост у оној мери у којој је она могла да је прими. Не светост, већ просто један моменат целовитости који она може да оцени и због којег може да почне да се мења и да води нов живот. Она зузврат чини све што може. Да би узвратила на ову љубав и сажаљење Господа она почиње да служи госте. Она је домаћица и почиње да спрема ручак и да се брине о гостима. Пуног срца, препуна радости, она се труди да им се на свој начин захвали. Ево то је изузетно дирљив и једноставан однос између Бога Који чини чудо из сажаљења, из милосрђа и љубави, и човека који може да се одазове захвалношћу и радошћу која се рађа из ове захвалности, и почиње да служи Богу и уједно да служи људима зато што Богу можемо да служимо готово увек само кроз своје односе с људима и то како се према њима опходимо.

Али то није све. Сад ћу о чуду рећи нешто подробније због тога што овај проблем треба схватити у свој његовој дубини да се касније, када се буде говорило о чудима не бисмо враћали на ову тему. Христос се више пута у току Свог јеванђељског живота обраћа болесном човеку којем је потребно исцељење са питањем: "Хоћеш ли да будеш здрав?" И потпуно природно пред нама се поставља питање: Па ко не жели да буде здрав? Какво је то питање, зашто се поставља? Зар неће свако од нас одговорити: "Желим да се исцелим од свих својих болести, желим да имам све душевне снаге које се у мени потенцијално налазе и које као да су угушене болешћу и грехом?" Свако би желео да осећа да његово тело није терет, свако би хтео и старост да победи...

Питање није тако једноставно зато што исцељење није просто физичка промена нашег стања. Питање гласи: Ако ти буде дато да живиш и даље онакав какав јеси куда иде твој живот? - Ка постепеном уништењу. Желиш ли нешто друго? Или би желео да наставиш да живиш као до сада: да се веселиш колико год можеш, да се кајеш као да стресаш воду (као што пас који је упао у бару стреса са себе воду и трчи даље)? Онда запамти да по природи ствари можеш само да уништиш самог себе и да умреш. Уколико сад добијеш исцељење било непосредним чудом Божјим или по молитвама неког свеца или кроз миропозавање, кроз причешћивање Светим Даровима, исцељење због истинског дубоког и потресног покајања, онда живот који следи, здравље, целовитост и новина који ће ти бити дати нису природни живот. Живот ти је дат као нови дар, као да си већ умро и васкрсао. Сада више не треба да живиш по мерилима свог прошлог живота, који те је довео у стање у којем се сада налазиш. Сада треба да живиш на заборављајући да сав живот који сада имаш, твоје физичко здравље, твоје умно здравље и твоја целовитост јесу нови живот који припада Богу. Бог ти га је даровао да би ти живео стваралачки и достојно своје људске природе и Божије љубави, као што апостол Павле каже: А живим - више не ја, него живи у мени Христос (Гал. 2, 20).

Ако се тако схвати овај проблем онда постаје јасно шта значи Христово питање: "Хоћеш ли да оздравиш? Или једноставно желиш да са тебе буде скинуто бремене болести да би ти било лакше да живиш онако како си раније живео, да пијеш и једеш, да живиш лакомислено, да испуњаваш све своје прохтеве не водећи рачуна ни о другом човеку, ни о животу, чак ни о себи самом?" Уколико одговориш: "Да, Господе, желим да будем исцељен!" То значи: "Желим да се данас заврши моја природна судбина и да почне нова судбина која ће се остварити у мојој заједници с Тобом и учествовањем у Твом животу, у Твојој делатности и Твом стваралаштву у овом свету кроз мене."

И уколико се ово питање постави пред неким од нас морамо да знамо да исцељење значи крај прошлости и почетак вечности. Зато што вечност не значи да ћемо некад после

смрти живети бескрајно. Вечност је наша заједница с Богом. Он је сама вечност, сам живот и сама реалност. Да ли смо спремни на то? Можемо ли да нађемо у себи смелости, храбрости, одлучности и непоколебљивости да од Бога примимо нов живот опростивши се од свега онога чему смо служили или што нас је поробљавало у животу? То је други моменат који бих желео да истакнем у питању о чуду.

Рећи ћу нешто о још једној ствари. Неколико пута ми је било постављено питање: ако Христос има моћ да исцељује, ако је Христос васкрсао и живи у Цркви, ако је Цркви дата благодат и ако је она постала обитавалиште Светог Духа зашто се људи обраћају лекарима? Зар није довољно обратити се Богу да нас Он исцели? Због чега је потребно посредство човека?

Чини ми се да човек који би рекао: "Ја сам толико близак Богу да нема разлога да се обраћам лекару, треба само да се обратим Богу и Он ће ме исцелити," поступа по гордости својој и по безумљу свом. Дешава се да је човек на ивици смрти, без обзира на то да ли је близак Богу или Му је далек. И врло је занимљиво приметити да је свети Серафим Саровски, премда сам није желео да га лекар лечи када се тешко разболео и био на самрти касније говорио људима: "Не потцењујте лекара, обраћајте му се." Не може сваки човек и у сваком тренутку да осећа свим својим бићем да је до краја прихватио и живот и смрт као заједницу са Богом. Овде бих речи желео да потврдим навођењем одломка из Светог Писма: Поштуј лекара зато што ти је он потребан и лечење је од Свевишњег... Господ је из земље саздао лекове и разуман човек их неће презирати... Зато је Он људима и дао знање да би Га они прослављали у Његовим предивним делима: њима Он лечи човека и уништава његову болест. Ко припрема лекове прави од њих смесу и његов посао се не завршава и кроз њега се дешава добро на лицу земље. Сине мој! У болести твојој не буди безбрижан него се моли Господу и Он ће те исцелити. Остави грешни живот и исправи руке твоје и од сваког греха очисти срце. Узнеси миомирис и жртву брашњеницу за сећање и принеси месо на жртву као да си на самрти; и позови лекара, јер је и њега Господ створио и нека он не одлази од тебе, јер ти је потребан. Понекад су они успешни, јер се и они моле Господу да им Он помогне да олакшају болеснику и да га исцеле за продужење живота (Сир. 38, 1-2, 4).

Чини ми се да је овај фрагмент веома битан. Он показује да треба да се обраћамо лекару за помоћ коју он може да пружи, али уједно не треба да престајемо да се молимо зато што тражимо нешто више: не само излечење тела, већ оздрављење читавог нашег бића и исцељење, односно, да постанемо целовити људи у свом јединству с Богом.

Има још нешто занимљиво - код многих светаца код којих видимо такву целовитост душе, такву блискост Богу и такво јединство с Њим, тело ипак остаје болесно. Значи да се исцељење не поклапа увек са оздрављењем. Сетите се, на пример, Амвросија Оптинског. Он се наизглед неизлечиво разболео, био је на самрти када се у њему десио душевни преврат и када је постао онај старац Амвросије којег знамо из његовог житија. Значи, треба да знамо да се телесно здравље и духовна величина, раст душе, не подударaju увек. Целовитост човека се не састоји у томе да он буде телесно или чак психички здрав, него у обнављању целе његове природе.

Даље желим да вас подсетим на одломак из Јеванђеља по Јовану (5, 1-15) у којем се говори о томе како се код Овчије бање у Јерусалиму скупљало мноштво болесника који су лежали заједно у очекивању исцељења зато што би се једном годишње заталасала вода и први човек који би ушао у воду био би исцељен од ма које болести да је боловао. Крај ове бање тридесет осам година је лежао човек, очигледно парализован, који ниједном није

успео први да уђе у воду. Спаситељ Христос дође на ово место, виде га како ту лежи, и упита га зашто толико година лежи и не може да добије исцељење. И овај човек Му даје вероватно најстрашнији одговор који се може дати: "Нема човека који би ми помогао да уђем у воду..." Знате, има једна руска пословица: "Људи је много, а човека нема." Народа је тамо било колико хоћеш, али је свако био обузет само мишљу о свом сопственом исцељењу или о томе да помогне блиском човеку, рођаку или познанику, да уђе у лековиту воду. Овај човек није имао никога на свету ко би му помогао. Тридесет осам година је он лежао болестан у нади и очајању. Зар то није страшно!

То је прво питање које нам се поставља. Окружени смо људима којима је потребно исцељење. Сада не говорим само о физичком исцељењу, него о душевној помоћи, о томе шта је потребно да би човек којег је живот сломио могао да живи, да постане жив човек, да ствара и да се радује. А колико има таквих људи који се читавог живота надају да ће им неко рећи живу реч, да ће се дотаћи њиховог рамена самилосном руком, погледати их очима пуним разумевања и тиме им дати нови живот или подстрек и наду у живот. Колико милиона људи управо сада тако пропада и физички и душевно и у сваком смислу. Људи је много, а човека нема... Тридесет осам година је овај човек лежао, а неки тако проведу и читав живот, можда не лежећи, али сломљени, прелазећи из једног узраста у други, с једног места на друго, из очајања у очајање, очекујући да ће их неко видети не као физички предмет у својој околини него као живог човека којем је потребна помоћ.

Друга ствар која ме потреса у овом одломку јесте: да, нема човека, али сваке године у току тих тридесет осам година неком је полазило за руком да се спусти у ову уморану воду и да се исцели. За тридесет осам година није се нашао ниједан човек који би помислио: "Па ја и нисам баш толико болестан, не болујем тако дуго, дај да помогнем овом човеку. Идуће године то и мени може да се деси, а сад ћу њему да помогнем..." То је питање које се поставља пред сваким од нас. Колико има људи којима је, као и нама нешто потребно, и колико често се грабимо за помоћ одгурујући другог човека којем је ова помоћ много потребнија. Човек се напатио више од нас, као што то често бива. И како је страшно помислити да у гомили ниједан човек није пожелео да жртвује једну годину свог исцељења да би спасио од физичке и душевне муке овог човека који је патио тридесет осам година. Дошао је Христос. Христос је прави човек, не само зато што је Он заиста човек у пуном смислу речи као и ми. Он је прави човек у смислу да у Њему нема сенки. У Њему нема зла, у Њему нема себичности, Он је цео љубав, самилост и разумевање. Његове очи виде, Његове уши чују, Његов ум се одазива, Његово срце одговара на људску несрећу. Он је ушао у ову гомилу, угледао овог човека и исцелио га. Таласи у том тренутку нису били узбуркани, нико се није бацао у њих. Бог у Исусу Христу, Сину Божијем, Који је постао човек, приђе му и рече: "Устани, узми одар свој, постељу своју и иди кући, Бог те је видео док те људи нису примећивали..." А можда га је Христос угледао међу свима и изабрао га из гомиле управо због тога што је тако дуго и тако очајно патио.

Међутим, касније Христос среће овог човека у храму и говори му: "Чувај се, не греш више, да ти не би било горе..." Шта значи ово: "не греши"? Христос није могао да очекује да ће овај човек да постане свет и безгрешан, без икакве мрље и порока. Не, али грех се не састоји само у нашим поступцима, мислима и изјавама. Грех се пре свега састоји у томе како се односимо према Богу, према самом себи и ближњем. Ми можемо несавршено да поступамо, можемо несавршено да разумемо, наше срце може несавршено да сија љубављу, али наша душа мора да буде усмерена тако да смо на страни Бога. Јер

Бог му је пришао када људи нису обраћали пажњу на њега. Зар ће се сада окренути од Бога и рећи: "Ти си сад обавио Свој посао, а ја се враћам својој прошлости?" Ако то учини изгубиће везу са Самим Извором живота, новине и целовитости."

Ово је упућено и нама. Често добијамо од Бога - преко људи или од Њега директно, у молитви или чак и без молитве, зато што нас Бог Сам награђује, - нов живот, нову целовитост. У наш живот улази нешто чега раније није било. И то што је ново треба да чувамо, да се према томе брижљиво односимо, да то не користимо "за себе". Не говорим "у своју корист" као да нам то може нашкодити, него - за себе, себично. Сетите се онога што је речено за време искушавања Христа: "Хоћеш ли да претвориш ово камење у хлебове? Гладан си, а Ти си Бог, па зашто да то не урадиш?" "Не, нећу то учинити, нећу Своју Божанствену моћ да употребим само да бих задовољио Своју потребу..."

И свако од нас у коме се родила нова снага, нови живот и нова радост треба да запамти да нам је она дата да бисмо је ми подарили другоме, да би се кроз нас светлост, целовитост, радост и живот умножавали и побеђивали таму и зло.

Разуме се да ће бити потребно да се каже много тога о појединим чудима о којима ћемо читати у Јеванђељу, међутим, желим још једном да истакнем нешто веома битно у вези с чудом. Да би се догодило чудо неопходно је да постоји потреба, човек мора заиста имати потребу, потребна је самилост Божија која нам је увек на располагању. Понекад је потребно да ми сами будемо спремни да добијемо исцељење зато што се понекад дешава да желимо да оздравимо само зато да бисмо се вратили животу који нас је уништио. Треба да будемо спремни на то да се после исцељења више не враћамо прошлости. Међутим, извесну улогу играју и људи који нас окружују. Понекад немамо довољно вере, понекад немамо снаге да устанемо, понекад нам је потребна помоћ.

А у Јеванђељу постоји прича о томе како су парализованог човека четири пријатеља донела код Спаситеља како би га Он исцелио. Била је гужва, било је немогуће пробити се, али су они толико волели и поштовали свог друга, толико су чврсто веровали да Христос може да му помогне, да су се попели на кров, прокопали га, и спустили одар на којем је лежао овај њихов болесни друг испред Христових ногу. И у Јеванђељу је речено: видећи њихову веру Христос рече болеснику да га исцељује (в. Мк. 2, 3-12).

Не смемо да заборавимо да наша вера није просто наша својина која делује само у нама и ради нас. Наша вера може да учини дела милосрђа и може да отвори пут за Божанско дејство.

Међутим, има још нешто у вези с ова четири човека и њиховим болесним другом. Зашто су га они донели? Не само због тога што су веровали да Христос може да га исцели, него зато што су они овог човека довољно заволели тако да би за њега урадили све могуће. Овај човек који је био болестан, заробљен парализом, човек који би по схватању многих људи био на терету околини, успео је својом личношћу да пробуди у њима довољно љубави и довољно поштовања да они пожелеле његово исцељење.

Врло често се дешава да људи у годинама који су раније били активни, који су били ствараоци и који су понекад и управљали својим укућанима, старећи постају немоћни. Они више не могу да раде оно што су раније радили, осећају да "никоме нису потребни" и обузима их туга и очајање. Они треба да се сете приче о овом човеку који је без обзира на то што је био парализован умео да изазове у свом окружењу толико љубави и толико поштовања према себи да су они све учинили само да му помогну.

Често нам изгледа да је наша улога да будемо активни и да нешто радимо, и изгледа нам да ако престанемо нешто да радимо више никоме нисмо потребни. Има једна

песма француског писца у којој он описује разлику између младости и старости и каже: старац који се враћа првобитном извору бића постепено напушта време које протиче и ступа у непомичну вечност. У очима младића може се видети ватра, а у очима старца може да светли светлост...

Дакле, овај болесник који ни за кога ништа није могао да учини, који је потпуно зависио од људи из своје околине, који без њих никако није могао чак ни жив да остане, вероватно је сијао од захвалности, сијао од љубави и разумевања, доживљавао све њихове бриге с таквом нежношћу да је за њих брига о њему представљала радост, и из те радости се родила таква захвалност да су они решили да за њега све учине.

Ово не смемо да заборавимо: треба да памтимо ово и кад старимо и кад смо болесни и када нам се чини да смо другима само на терету. То треба да имамо на уму и када нам је дато да узвратимо љубављу, бригом и захвалношћу старом и болесном човеку за године његове бриге и за године његове љубави. Тада ће се заиста, како каже апостол Павле, у немоћи сила Божија остварити (в. 2 Кор. 12, 9) и овај немоћни човек ће постати извор новог живота, вечног живота за оне који су умели да га заволе. И то ће уједно бити исцељење здравих људи у којима су победиле самилост и љубав.

А кад би увече, пошто сунце зађе, доношаху к њему све болеснике и бјесомученике; И сав град бијаше се сабрао пред вратима. И исцијели многе болеснике од различних болести, и демоне многе истјера, и не допушташе демонима да говоре да знају да је Он Христос (Мк. 1, 32-34).

Сад смо дуго говорили о томе како је у току Свог земаљског живота Христос исцељивао душевне и физичке болеснике. Јеванђеље више пута наводи да је разлог за ове болести био утицај демона. Демони су обузимали човека, а Христос их је изгонио. Сад желим да одговорим на питање које ми се стално поставља: како су постали демони? Демони су зло, а ми знамо да Бог није створио зло - о томе нам говори и свети пророк Исаија. Знамо да је Бог Добро, дакле, Он не може бити извор зла. Знамо да је Он свет, да је Он светлост која се не гаси и не залази, значи, Он не може бити извор таме. Како је онда добро које је Он створио без иједне пукотине, без икаквог зла изнутра, могло да се претвори у зло? У току хришћанске историје за ово су била понуђена разна објашњења и ја желим да вам изложим једно, за које ми се чини да је најубедљивије, и над којим ми људи имамо разлога да се замислимо зато што и нама можда прети иста опасност као и анђелима Божијим који су се претворили у анђеле таме.

Бог је створио анђеле као светле и савршене. Као и све што је Он створио и они су били невини, али је требало да узрастају у светости исто као што се човек рађа невин, али треба путем унутрашње борбе и супротстављања злу да израсте у пуну меру светости. Наравно, Адам и Ева пре пада у грех нису имали потребе да се супротстављају злу којег још није било на земљи, али је требало да они из једне врсте детињства израсту у зрелост, а та зрелост и јесте светост.

Кад је реч о анђелима то се може схватити овако: кад их је Господ створио они су били светли и прозачни. Свети Григорије Палама их изванредно описује. Он каже да су анђели били слични (а анђели Божији су и даље такви) кристалима који пропуштају кроз себе светлост и рефлектују је на све стране. У њима нема никакве таме, они су потпуно прозачни и зато светлост Божија може кроз њих слободно да се излива на све стране. Ето какви су били кад су створени и у току неког времена је требало да узрастају, - не у смислу да су могли да постану чистији и светлији, јер су они већ били чисти. Међутим,

овде се не ради о кристалима него о правим живим бићима које је Бог позвао да иду према Њему, да узрастају, да се ослобађају своје тварности и да учествују у свему Божанственом - не да се слију с Богом, него да учествују у свој Његовој светости, у свој Његовој Божанственој чистоти и лепоти. Један од древних писаца каже да су анђели почели тако да се развијају и да су на сваком ступњу и на сваком кораку свог напретка видели како постају све прекраснији, како их општење с Богом чини све светлијима, светијима и савршенијима. Међутим, да би достигли већу светост, веће савршенство и већу лепоту сваки пут је требало да се у себи одрекну оне лепоте, оне пуноће и савршенства које су већ били достигли. И дошао је тренутак када су се анђели поколебали, као да су се загледали у себе и било им је жао да изгубе оно што имају да би кренули даље у непознато. Да, они су знали реч Божију и Његов позив: "Остави све, одреци се себе и узрашћеш у нову меру савршенства и лепоте", али им је било страшно: "Како да изгубим ову дивну лепоту која већ постоји у мени?!"

Има једна стара прича из грчке митологије о томе како је један предиван младић угледао одраз свог лика у води и како га је та лепота толико обузела да није могао да одвоји поглед од свог лика и умро је пошто није могао да затвори очи на сопствену лепоту. Нешто слично се можда догодило и са анђелима. Неки су се поколебали: како могу да се одрекнем онога што имам, што је тако чисто, светло и предивно и тако божанствено, ради тога да бих узрастао у нову меру?... И у тренутку када се анђеоски Божји загледао у себе и скренуо свој поглед са Бога, када је одбио да заборави на себе да би знао само за Бога, он је постао твар до краја, потонуо је у тварност и изгубио своју заједницу с Богом. Постао је другачије биће, које више није у заједници с Богом, које се више не налази у заједници с Њим већ је од Њега одвојено. Стајао је пред Богом лицем у лице, али већ потамнео, постао је заробљеник своје тварности, а бити заробљеник своје тварности и одвојен од Бога значи огрезнути у зло, у смртност и пропадљивост. То се и десило с неким анђелима које сада називамо демонима.

Савремени човек, а нарочито онај који је васпитан у нерелигиозном или антирелигиозном свету тешко може да прихвати помисао на то да заиста постоје тамне силе - не само зона сумрака у нашој сопственој души него мрачне демонске силе. А ипак имамо сведочанства мноштва људи, хиљада светаца који из искуства знају и који су упознали постојање демона и њихове страшне моћи над нама. Уколико у нама има имало нечистоте тамне силе то користе. Превише смо слепи и немоћни против њих, не знамо како с њима да изађемо на крај и шта да радимо. Због тога се у молитви Господњој молимо: "Избави нас од злога..." Заштити, Господе! Ти једини - и то се види из целог Јеванђеља - Својом моћном речју можеш да зауставиш њихово дејство, да их истераш...

А ујутро прије зоре уставши изиђе, и отиде на пусто мјесто и ондје се мољаше Богу (Мк. 1, 35).

Кад се молимо ми се обраћамо Богу Који је у извесном смислу изван нас. Али Христос је Син Божји, Он Сам је Бог. Ту се поставља питање: Ако је Христос Бог Који је постао човек, ако је Он Сам Бог, шта за Њега значи молитва? Ми знамо шта је молитва у нашем искуству. Понекад нас чак и са оно мало знања које имамо о Богу обузима усхићеност оним што Он јесте и тада Му уносимо хвалу, ликујемо због Њега. Понекад се Божија милост простире до нас. Он нам пружа Своју милост и Своју љубав и тад можемо да Му изразимо своју захвалност. Понекад видимо око себе људску невољу, Бог у нама буди сажаљење и опет се okreћемо ка Њему и говоримо: "Господе, помози!.." Понекад Му

се обраћамо са сопственом потребом. Али о чему може бити речи у овим редовима Јеванђеља? Наравно, можемо да замислимо да је Господ стао пред лице Бога и Оца Свога са истим оваквим осећањима. Можемо да замислимо да је Он стајао пред Богом и Оцем узносећи речи захвалности због тога што Му је било дато да постане човек ради спасења света који би иначе пропао. Можемо да замислимо како је Он стајао и молио се за Своје ученике. У Јеванђељу по Јовану је јасно речено да се Христос молио за апостоле и за све оне који захваљујући њима поверују у Њега (в. Јн. 17, 9; 20). Али све ово претпоставља лични однос. Осим тога, молитва се не састоји само у прослављању, само у захвалности, само у чежњи и само у молби. Молитва је у својој основи дубоко општење човека с Богом. И у овом случају Христос је општио са Својим Небеским Оцем и као Човек, и као Јединородни Син Божји. Као Јединородни Син Божји Он је општио са Њим свом Својом љубављу, свом Својом преданошћу њему, свом Својом спремношћу да изврши на земљи дело спасења које Му је Отац поверио, и које је Он преузео на Себе слободном вољом, у потпуној Својој царској и Божанственој слободи. Али с друге стране, Он је општио с Богом и Оцем и као Човек. Познато нам је из Јеванђеља да је ученицима када су Спаситељу поставили питање о крају света Он одговорио да то нико не зна осим Оца Његовог на Небу, - ни Син Човечји не зна које је то време (в. Мк. 13, 32). Христос је поставши човек прихватио извесну ограниченост људског знања и Њему је као човеку било потребно молитвено општење с Богом. Ван овог општења као Бог Он је постојао у пуноћи Свог бића, али у границама Његове људске природе било Му је потребно стално обнављање молитвене заједнице с Богом. По Његовој људској природи била Му је потребна дубока укореењеност у Његовом Божанству, и Он се моли, општи с Оцем, продубљује Своје људско јединство с Њим и делује само из дубине овог јединства. Има једно место код једног средњовековног писца на којем се каже следеће: Христа називамо Речју Божијом, али ова Реч се може зачути само из дубина безданог ћутања. И кад размишљамо о Богу Оцу Он нам се открива као она дубина ћутања из које може да се зачује једна реч - Реч која је потпуни и савршени израз ових дубина и Њено дејство је савршени израз Божанствене воље Оца од искона...

Ово можда нарочито добро и јасно можемо да схватимо ако се сетимо да је живот, сва сила живота само од Бога, да ван Бога не може постојати тварни живот. Вероватно се сећате како је у тренутку Свог распећа Христос желећи по слободној вољи да у потпуности учествује у људској трагедији примио на себе богоостављеност. Боже, Боже Мој! Зашто си Ме оставио? - узвикнуо је са крста (Мк. 15, 34). У том тренутку Он је учествовао управо у богоостављености сваког човека који је изгубио Бога и изгубивши Бога у Својој човечности Он је умро као што умире сваки други човек.

Дакле, после чињења чуда, након што је истерао демоне, показао Своју Божанствену силу кроз Своју човечност требало је, морао је да се погрузи у општење с Богом и Оцем не као Син Божји Јединородни, зато што између Њега и Оца није могло бити никакве одвојености и удаљавања, него као Човек Исус Христос (а ове речи не припадају мени већ апостолу Павлу) (Рим. 5, 15). И кад размишљамо о Христу и о томе како је диван подвиг самоодрицања и предавања Себе он извршио, како је Он Живи вечни Бог пристао да уђе у твар, да учествује у свим ограничењима тварности и свом ужасу који је човек створио на земљи, можемо да схватимо и да поверујемо да, ако нас Бог толико воли, толико у нас верује, толико се нада да ћемо се одазвати на Његову љубав, онда нам је по речима апостола Павла, све могуће у Господу Исусу Христу који нам даје снагу (в. Фил. 4, 13).

Наставимо са читањем прве главе Јеванђеља по Марку.

И за Њим похиташе Симон и који бијаху с њим. И наставши Га рекоше Му: Сви Те траже. И рече им: Хајдемо у оближња села и градове да и ондје проповиједам, јер сам за то дошао. И проповиједаше у синагогама њиховим по свој Галилеји, и демоне изгоњаше (Мк. 1, 36-39).

Желим да вам скренем пажњу на одлучност Спаситеља у намери да не остане међу људима који не само да су чули Његову проповед него су је и прихватили. Код нас, у нашем црквеном животу увек постоји саблазан да се сви верници окупљају, да проводе што је могуће више времена заједно, да добијају све више и више - и од учења и од слушања Речи Божије и од причешћивања Светим Тајнама и од заједничких молитава и обављања различитих црквених обреда. Све ово је оправдано, али је то само део нашег призивања.

Наше призивање је да будемо весници Христови као што је Христос био весник Бога и Оца и заједно са Собом на ово позвао и Своје ученике. Ово је врло важно. Спаситељ је говорио некој групи људи, исцељивао многе, изгонио демоне и људи су, наравно, желели да Он заувек остане с њима да би се Његова светлост изливала све више и више у њихове душе и у њихов живот. Али Христос је знао да ван ове мале групе постоји безброј других људи којима су такође потребни светлост и истина и сведочанство Његовог живота и смрти. Не смемо заборавити да смо ми, по речима Светог Писма тело Христово (1 Кор. 12, 27), а бити Тело Христово, као што је некада говорио отац Сергеј Булгаков, значи бити кроз векове и на свим просторима земаљске кугле, оваплоћено присуство Христа Спаситеља. Сећам се разговора с Патријархом Алексијем.* Упитао сам га како би он дефинисао Цркву. И он ми је одговорио: "Црква је тело Христово које се разапиње за своје прогонитеље..." И наравно, не само за прогонитеље, већ и за све оне који су гладни и жедни истине, који су лишени пуноће живота и који нису спознали светлост вечности.

Дакле, овде видимо и позив себи и упозорење. Позив је да ако желимо да будемо Христови и слични Њему морамо да сејемо реч и када је она посејана да јој дамо да никне. Не треба стално да остајемо на истом месту и да непрекидно сејемо нову радосну вест, него да, посејавши оно што човек може да прими идемо даље.

Можда ћете рећи: како то - зар нам није потребна стална брига? Зар нам није потребно стално подсећање? Ова брига и подсећање су нам потребни само због тога што ми недовољно озбиљно и дубоко доживљавамо оно што нам је већ дато. Светост се може изградити на једној изреци из Јеванђеља, на једној речи Божијој. Понекад смо пребогати сећањима и знањима и превише сиромашни у претварању овог знања у живот. Могу да вам наведем један пример за то.

Има једна прича из живота древних египатских подвижника о томе како је код једног великог старца дошао обичан сељак из Египта и упитао га: "Шта да радим да бих се спасио?" Старац, који је тада живео у пустињи одговори му: "Постани монах." "А шта то значи?" "То значи да ћеш живети у пустињи, јести мање него што је потребно да би задовољио глад, да ћеш бити жедан, напорно радити, спавати на голој земљи и молити се." Придошлица му одговори: "Ја сам сиромашан сељак, кревет никад нисам имао, увек сам живео полугладан и радио преко својих могућности. Али једно не умем да радим: не знам молитве..." Тада му свети старац одговори: "Ја ћу те научити. Седи са мном, заједно ћемо да плетемо корпе, читаћу ти наглас Псалтир, а ти понављај." И поче: "Благо човјеку који не иде на вијеће безбожничко..." Ученик понови једном, двапут, трипут. Затим рече: "Слабо

памтим, дозволи да мало прошетам да добро утврдим ове речи." Поче да хода, оде мало даље, па све даље и нестане. И старац га дуго година није видео. После много година сrete га у пустињи, похита му у сусрет и рече: "Какав си ти то ученик? Научио сам те један стих из Псалтира, а ти си отишао од мене. Шта си радио све ово време?!" А овај му у сузама одговори: "Ах, оче, ево већ четрдесет година се трудим да будем човек који никада не иде путевима безбожника..." Ето вам примера. Када бисмо једну реч јеванђељску могли да усвојимо до краја могли бисмо на њој да изградимо светост. И тиме се објашњава зашто Христос није остајао на једном месту. Пошто би рекао оно што је једнима потребно Он је ишао да говори оно што је потребно другима и на то је позвао Своје ученике - укључујући и нас. То треба да запамтимо: ми смо посланици Божји. Као што каже један енглески писац, ми смо авангарда Царства Небеског.

Ево краја прве главе Јеванђеља по Марку:

И дође к Њему губавац молећи Га, и на кољенима клечећи пред Њим, и говорећи: Ако хоћеш, можеш ме очистити. А Исус смисловавши се пружи руку, па дохвативши га се рече му: Хоћу, очисти се. И кад му то рече, губа одмах отиде с њега, и очисти се. И запријетивши му, одмах га удаљи. И рече му: Гледај да никоме ништа не кажеш, него иди те се покажи свештенику, и принеси за очишћење своје што је заповједио Мојсеј за свједочанство њима. А он изишавши поче много проповиједати и разглашавати шта је било, тако да Исус није могао јавно у град ући, него бијаше напољу, у пустим мјестима, и долажаху к Њему са свију страна (Мк. 1, 40-45).

Желим да вам скренем пажњу на читав низ момената у овој причи. Код Спаситеља долази губавац, пада пред Њим на колена, преклиње Га да га очисти, зато што се губа у то време сматрала прљавштином и нечистотом, знаком греховности и одбачености, и каже: "Ако хоћеш, можеш ме очистити..." Исус се смислова, дотаче га и рече: Хоћу, очисти се...

Већ смо говорили о томе колико је милосрђа и самилости било у Христу и не изненађују нас Његове речи: Хоћу, очисти се... Али за људе који су Га окруживали то што је Он додирнуо губавца којег се нико не би усудио да дотакне да се случајно не би оскрнавио и постао губав показује Његову убеђеност у то да нема нечистоте коју Божија љубав не може да очисти. Овде треба и себе да се сетимо. Наравно, не ради се о томе да нас неко дотакне руком. Често мислимо: "Пао сам тако ниско, тако сам испрљан животом и својим греховима, како могу да приђем другом човеку у којем видим чистоту, прозачност, светлост и лепоту? Само да га моја прљавштина не испрља... Међутим, можемо мирно да приђемо: ако у том човеку има макар мало самилости и милосрђа према нама он може да додирне наше духовне и душевне ране, он може да додирне прљавштину наше душе и да нас кроз љубав препороди.

Сад ћу начинити дигресију, јер ми је било постављено питање у вези с причом о неправедном богатству. Укратко, у причи је речено следеће: Неки човек је имао управника имања који је имањем непоштено управљао. Пошто је за то сазнао власник хтеде да га отера, а управник помисли: Шта ми је чинити? Ево шта ћу да урадим: позваћу дужнике мога господара и смањиху њихове дугове па ће ме из захвалности можда примити... Тако и учини (в. Лк. 16, 1-8).

Знамо да се сличне ствари стално дешавају, али у овој причи нас чуди то што је господар похвалио свог несавесног и непоштеног управника рекавши да је овај поступио

виспрено и паметно. Како то да схватимо? Зар нам Бог говори да имамо права да поступамо непоштено?

Чини ми се да се ово може објаснити на следећи начин: сви смо ми слични управнику. Свима нама, свакоме од нас без изузетка поверено је старање о имовини Божијој, а не својој, зато што наше имовине нема и не може бити. Све је Божије или Богом дано неким другим људима. Нама је поверено да се старамо о овој имовини, али се ми о њој старамо или небрижљиво или се нечасно трудимо да извучемо корист из онога што не припада нама. И Христос нам даје јасан одговор: "Не, то не сме да се ради..." Али истовремено у овој причи видимо да се управник надао само на једно: он није могао да се оправда, али се располажући господаревом имовином, у крајњој линији - Божјим добром, надао да ће стећи захвалност и љубав код људи. Ево, ту је акценат, у томе је тежиште целе приче. Не у томе да ли је он био поштен или непоштен, него у томе што ниједно добро не припада нама: сви смо ми управници и сви лоше управљамо Божјим добром, али без обзира на то, ако кроз своје управљање, ма какво оно било, изазовемо у другим људима наклоност и љубав - можемо да се спасимо.

Глава II

Сад ћемо прећи на другу главу Јеванђеља по Марку.

И уђе опет у Капернаум последије неколико дана; и чу се да је у кући. И одмах се скупише многи тако да не могаху ни пред вратима да се смјесте; И казиваше им ријеч. И дођоше к Њему са узетим, кога ношаху четворица. И не могући приближити се к Њему од народа, открише кров од куће гдје Он бијаше, и прокопавши спустише одар на коме узети лежаху. А Исус видјевши вјеру њихову, рече узетоме: Синко, опраштају ти се гријеси твоји! А ондје сјеђаху неки од књижевника и помишљаху у срцима својим: Што овај тако хули на Бога? Ко може опраштати гријехе осим једнога Бога. И одмах разумјевши Исус духом Својим да они тако помишљају у себи, рече им: Што тако помишљате у срцима својим? Шта је лакше? Рећи узетоме: Опраштају ти се гријеси; или рећи: Устани и узми одар свој, и ходи? Но да знате да власт има Син Човјечији на земљи опраштати гријехе, рече узетоме: Теби говорим: Устани и узми одар свој, и иди дому своме. И уста одмах, и узевши одар изиђе пред свима тако да се сви дивљаху и слављаху Бога говорећи: Никада тако што не видјесмо (Мк. 2, 1-12).

Желим да вам скренем пажњу на неколико особености ове приче. Као прво, треба уочити да је Христос често долазио у Капернаум и тамо проповедао. Он се чак на неко време и настанио тамо. Без обзира на то, становници овог града, премда су масовно долазили да слушају Христа и дивили се Његовим речима и чудима остали су безосећајни. Није кривица до проповеди него до њих самих, до њихових срца која су била хладна и непријемчива. Када чујемо благу вест Божију на нас пада одговорност за наш однос према њој. То треба да запамтимо због тога што често очекујемо да ћемо чути јеванђељску реч или проповед или да ћемо поразговарати с неким ко је духоносан и да ће жива реч учинити да престанемо да будемо мртви и да оживимо. То није тако. Реч Божија (вероватно сте приметили у одломку који је мало пре прочитан израз: и Он им је говорио реч) - не магијско дејство, реч Божија је откривање пред човеком максималне лепоте и истине, али треба умети одазвати се на лепоту и истину. И не само одазвати се срцем, усхитити се, зато што нас усхићују многе ствари и то накратко. Она треба да дође до нашег срца и запали га, да дође до нашег ума и учини га светлим као светлост, да

подстакне у нама вољу да живимо и делујемо у складу с оним што смо доживели и спознали. Ту постоји огромна тешкоћа за нас зато што лепота и добро захтевају од нас подвиг, а ми тако често не желимо подвиг, жао нам је да оставимо свој прошли живот, желимо да наставимо да живимо као раније, али да уједно "све буде добро".

Сећам се човека који је прилично дуго долазио код мене и говорио: "Желим да спознам Бога, откријте ми Бога!" Једном приликом сам му одговорио: "Када бих ја то рецимо и могао да урадим да ли бисте ви били спремни да се одрекнете живота којим живите и да започнете нови живот или маштате о Богу само као о додатној насади у животу, о томе да вам постане још лепше?" Он, поштен човек, погледа ме и рече: "Да, желео бих да Бог уђе у мој живот не нарушавајући поредак који сам успоставио како би му Он додао нову димензију због које бих ја живео срећније или боље." Ово је веома важно зато што је реч Божија двосекли мач као што каже апостол (в. Јевр. 4, 12). Уколико прихватамо реч она ће раздвојити у нама светлост од таме и мораћемо да направимо избор. А ко је од нас довољно храбар и довољно решен да то учини?..

Сад ми падају на памет речи преподобног Серафима Саровског, који је говорио да између грешника који гине и праведника који се спасава постоји само једна разлика: у одлучности. Грешник често емотивно доживљава и лепоту и добро и истину, али се он запали на тренутак и угаси се, јер је оно што је до њега дошло дотакло само његове емоције. Он је схватио о чему се говори, али то није покренуло његову вољу на то да устане против самог себе, да одлучи да се бори и побеђује ради истине, ради лепоте, ради сопственог достојанства, и на крају крајева - ради Бога - да побеђује све оно што није достојно ни Бога, ни њега самог, ни људскости, ни оних који га окружују љубављу.

Даље Јеванђеље каже: дођоше к Њему са узетим. Шта је узетост и како се она појављује? Наравно, знамо да човек бива одузет од глади или од нервног растројства. Али постоји једна врста одузетости која је последица унутрашњег душевног стања. Не говорим о емоцијама него о психолошком или чак чисто психијатријском растројству. Ево на шта желим да вам скренем пажњу. Стање овог човека вероватно није везано за болест, него за то што с њим нешто друго није било у реду, зато се дешава нешто другачије него у другим случајевима када Христос говори болеснику: "Могу да те излечим, да ли верујеш у то?" и кад га заузврат на његово: "Да, Господе, верујем!" - исцељује. У петом стиху се каже: Исус рече узетоме: Синко, опраштају ти се гријеси твоји... Чини се да ово нема никакве везе с болешћу. Међутим, то има везе због тога што је Христос гледајући овог човека видео дубину његове душе, видео је да је разлог његове одузетости духовне природе.

Наравно, људи који су се ту налазили обратили су пажњу на ово. Једни су послушкивали запањено: Како Исус Христос, Који је за њих био човек, проповедник и наставник, али у Којем они још увек нису препознали Бога Који је постао човек може да опрашта грехове? Неки почеше да негодују... А ондје сјеђаху неки од књижевника и помишљаху у срцима својим: Што овај тако хули на Бога? Ко може опраштати гријехе осим једнога Бога? Исус Који тек што је јасно сагледао дубину душе болесника духом Својим као свевидећи и свезнајући Бог, видео је и њихове помисли и обраћајући им се иако они нису рекли гласно оно што су мислили рече им: Што тако помишљате у срцима својим? (Зашто се такве мисли рађају у дубинама ваше душе?) Шта је лакше? Рећи узетоме: Опраштају ти се гријеси; или рећи: Устани и узми одар свој, и ходи? Он им је поставио директно питање: Ко је Овај Човек Који може или претендује на то да може да исцели болесника? Ако су били у праву кад су изrekli да само Бог може да дарује опрштај грехова зар неће чудо, уколико се оно деси, бити доказ или почетак доказивања

да је Он заиста Син Божји Који је дошао да спаси свет? Јеванђеље наставља: Но да знате да власт има Син Човјечији на земљи опраштати гријехе, рече (Христос) узетоме: Теби говорим: Устани и узми одар свој, и иди дому своме. И тиме је слушаоцима поставио питање на које они нису могли да одговоре: Ако Он може да учини такво нечувено чудо да ли је онда Он Онај Који има власт, по Својим сопственим речима, да опрашта грехове и на земљи? Зато што се у датом случају испоставило да је човек добивши опроштај грехова слободан од болести, а не обрнуто. Није он постао пун врлина зато што је био исцељен, него је био исцељен зато што му је Господ, видевши сав његов живот и цело његово биће, и видећи да је сазрео за покајање, опростио грехове, и бивши болесник започиње нови живот и телом својим и душом својом.

Треба да се замислимо над овим зато што се сви налазимо у болесном стању. Ко од нас може да каже да су му тело, ум и све душевне силе у таквој хармонији, да је он у потпуној хармонији са собом, с Богом, с ближњим и с природом? А ако није тако онда се и на нас односи ова прича. Треба да се загледамо дубоко у себе и да поставимо питање: Шта је у мом духу, у мојој души растројено? Зашто моје тело страда због тога? Зашто све око мене страда услед тога што је у мојим дубинама отров и растројство?

Даље у Јеванђељу читамо:

И изиђе опет к мору; и сав народ иђаше к Њему, и учаше их. И пролазећи виде Левија Алфејева гдје седи на царини, и рече му: Хајде за Мном. И уставши отиде за Њим. И кад сјеђаше за трпезом у кући Његовој, многи цариници и грјешници сјеђаху с Њим и са ученицима Његовим, јер их бијаше много који иђаху за Њим. А књижевници и фарисеји, видјевши Га гдје једе са цариницима и грјешницима, говораху ученицима Његовим: Зашто са цариницима и грјешницима једе и пије? И чувши Исус рече им: Не требају здрави љекара него болесни. Ја нисам дошао да позовем праведнике на покајање, него грјешнике (Мк. 2, 13-17).

Овај одломак је веома занимљив зато што је Левије Алфејев и апостол Матеј који је написао прво Јеванђеље исто лице. Митар су били скупљачи римских пореза или царина које су узимали у откуп и сви су их мрзели и презирали због непоштења, уцењивања и служења страним завојевачима. Христос се никада не гнуша човековог прошлог живота. Митар постаје апостол и јеванђелиста. Али како је ово могло да се догоди? Зар је само зато што је Христос прошао поред њега и обратио му се речима: хајде за Мном, Матеј могао да устане и крене за Њим. Наравно да не. Овде се, као и у свим случајевима Христових чуда, ради о томе да је човек много пута слушао речи Христове, видео шта Он ради, много пута је видео Његов лик и постепено је због тих сусрета: ретких, случајних, тренутних - у њему расло осећање дивљења и поштовања према Христу и ово осећање га је натерало да анализира и себе самог, и свој живот, своје поступке и свој положај у друштву. Шта је он том приликом могао да примети? Могао је да примети, као што сам малопре говорио, да је окружен презиром и мржњом, да је својима постао туђ зато што је прешао на непријатељску страну. А истовремено Господ Исус Христос не гледа на њега с презиром, не односи се према њему као други или као што се он сам односи према другима. То га је вероватно натерало да се замисли тако да је постепено сазрео да постане Христов ученик. Тама у њему се расејала. И када је Христос, окружен људима који су себе сматрали за праведнике, врле, чисте и верне, пролазећи поред Левија застао и рекао: Хајде за Мном, односно, када га је укључио у круг Својих ученика, Својих најближих пријатеља упркос томе што је околина гледала на њега као на митара, Левије није могао да поступи

другачије осим да устане и крене за Христом зато што је био исцељен, био је позван, препознао је у себи човека и из захвалности и одушевљења могао је да крене за Христом. Позвао је Христа у госте и Христос је (поново нарушавајући, како да кажем, сва "правила пристojности") отишао у његову кућу, у кућу у коју не би отишао ниједан пристojан човек. И окружише Га многи митари, то јест исти такви људи као што је био Матеј, издајници свога народа, које су Римљани на извeстан начин купили, грешници свих врста и типова. Било их је много и Христос их се није гадио. Јеванђеље говори: Они иђаху за Њим - за јединим Ко их није терао од Себе и Ко није говорио: идите од Мене ви прљави и порочни... Књижевници и фарисеји који су себе сматрали праведницима почеше да негодују због овога: како може да једе с митарима и грешницима!... У то време, а и сад у многим незнабожачким земљама људи не једу с одбаченим људима, не деле храну с њима, не седају с њима за сто. А Христос чу њихове приче и обрати се онима који су за себе сматрали да су здрави, чисти и праведни, и рече им: Не требају здрави љекара него болесни. Ја нисам дошао да позовем праведнике на покајање, него грјешнике... Кад Он каже: не праведнике. Подразумева се да Он говори о само-праведницима, односно о људима који себе сматрају праведнима, а не о онима који су пред лицем Божјим заиста праведни и којима није потребно покајање зато што су се они већ покајали, зато што су већ постали нови људи...

Ево због чега су за Христом ишли и сви могући грешници и митари, чак и они фарисеји који су умели да испитају своје срце. У Јеванђељу по Јовану постоји прича о томе како је код Христа долазио да с Њим поразговара фарисеј Никодим који није био задовољан својом старозаветном праведношћу. Он је у Христовим речима чуо нешто ново, њему се отварало Царство Божије, Царство љубави која све побеђује, не слабе љубави која у своје друштво прима све без разлике, већ оне љубави која може у човеку да распламса захвалност и узвратну љубав с таквом снагом да човек постаје нова твар и почиње да живи достојно свог људског звања и достојно свог Бога.

Даље у Јеванђељу читамо:

И бијаху ученици Јованови и фарисејски који пошћаху, и дођоше и рекоше Му: Зашто ученици Јованови и фарисејски посте а Твоји ученици не посте? И рече им Исус: Могу ли сватови постити док је женик са њима? Докле год имају са собом женика не могу постити. Него ће доћи дани кад ће се отети од њих женик, и тада ће постити у оне дане (Мк. 2, 18-20).

Желим да се дотакнем питања поста. У Старом Завету је прописано да треба постити једном недељно. А фарисеји и књижевници су од сувишка побожности постили по неколико дана и сматрали да су тако заслужили посебну Божију благонаклоност. Зар не видимо да многи људи и сада тако посте? Људи који можда и не живе баш нарочито моралним животом, чија срца нису баш тако чиста и чији је морал сумњив, наизглед испуњавају све што им Црква налаже. Они и посте заборављајући да телесни пост ништа не доприноси људској духовности ако намера не проистиче управо из духовности. Апостол Павле говори: А јело нас не поставља пред Бога (1 Кор. 8, 8); и још: Који једе нека не презире онога који не једе; и који не једе нека не осуђује онога који једе... Који једе Господу једе, јер благодари Богу; и који не једе, Господу не једе и благодари Богу... Ко си ти што осуђујеш туђега слугу? Својему Господару он стоји или пада. Али ће стајати, јер је Бог моћан да га усправи (в. Рим. 14, 3 и даље).

Не ради се о томе да се пости само физички (инсистирам на речи "само" зато што не желим да кажем да постови које је Црква установила немају смисла), али посту треба додати другу димензију: духовну. Не треба да постимо да бисмо мучили своје тело него да бисмо оживели своју душу. Још у стара времена у пророчанству Исаијином се описује какав пост је угодан Богу. Навешћу ово место иако је дугачко: Зашто постисмо, веле, а Ти не погледа, мучисмо душе своје, а Ти не хтје знати? Гле, кад постите, чините своју вољу и изгоните све што вам је ко дужан. Ето постите да се прете и свађате и да бијете песницом безбожно. Немојте постити тако као данас, да би се чуо горе глас ваш (то јест да бих га Ја чуо). Таки ли је пост који изабрах да човјек мучи душу своју један дан? да савија главу своју као сита и да стере пода се костријет и пепео? То да ли ћеш звати пост и дан угодан Господу? А није ли ово пост што изабрах: да развежеш свезе безбожности, да раздријешиш ремење од бремена, да отпустиш потлачене, и да изломите сваки јарам? Није ли да преламаш хљеб свој гладноме, и сиромаше прогнане да уведеш у кућу? кад видиш гола, да га одјенеш, и да се не кријеш од свога тијела? Тада ће синуги видјело твоје као зора, и здравље ће твоје брзо процвати, и пред тобом ће ићи правда твоја, слава Господња биће ти задња стража. Тада ћеш призивати, и Господ ће те чути: викаћеш, и рећи ће: ево ме. Ако избациш између себе јарам и престанеш пружати прет и говорити зло. И ако отвориш душу своју гладноме, и наситиш душу невољну: тада ће засјати у мраку видјело твоје и тама ће твоја бити као подне. Јер ће те Господ водити вазда, и ситиће душу твоју на суши, и кости твоје кријепиће, и бићеш као врт заливен и као извор којему вода не пресише. И твоји ће сазидати старе пустолине, и подигнућеш темеље који ће стајати од кољена до кољена, и прозваћеш се: који сазида развалине и оправи путове за насеље (Ис. 58, 3-12).

Ево о каквом посту говори Господ кроз Свог пророка, ево о чему говори Црква када позива на пост, а не само о оном формалном посту којег су се придржавали фарисеји и којег се и ми сами често тако фарисејски придржавамо...

Ево следећег одломка из друге главе Јеванђеља по Марку:

И нико не пришива нове закрпе на стару хаљину; иначе ће одадријети нова закрпа од старога, и гора ће рупа бити. И нико не сипа ново вино у мјехове старе; иначе ново вино продре мјехове, и вино се пролије и мјехови пропадну; него вино ново треба сипати у мјехове нове (Мк. 2, 21-22).

О чему се овде говори? Говори се о томе да је Христос донео јеврејском народу (и преко јеврејског народа тог доба целом свету) потпуно ново учење: не теоретску науку, не некакве философске погледе већ нови живот, живот који не може да се укалупи ни у какве формалне категорије. Разлика између овога и Старог Завета може се овако дефинисати: у Старом Завету све почива на закону, а у Новом Завету слободно дише Дух Божји, Који јесте Дух благодати, онај дар Божји који нас чини слободнима, односно оним што јесмо - и истовремено нас чини децом Божијом. Ако се упореди дејство старозаветног закона с дејством Христових заповести које се често схватају као Божија наређења, као исти тај закон само пренет у Нови Завет који излази из Христових уста уместо онога који је изашао из уста Мојсијевих, видимо колико је велика разлика између њих. Човек који је извршавао законе Старог Завета могао је да сматра да је праведан пред Богом. Он ничим није нарушио Његову вољу, нема због чега да се каје, у том смислу он је чист пред Богом, може да стане пред Њега мирне савести и Господ може да га прихвати као Свог верног друга и слугу.

У Новом Завету, у Јеванђељу има једно место где Христос говори да треба да испунимо све што је Он заповедио и додаје: али кад све ово испуните сматрајте себе за недостојне слуге (в. Лк. 17, 10). Шта ово значи? Да ли то значи да ма шта радили опет ништа не ваљамо? Наравно да не. Али то значи да када испунимо све заповести Христове не можемо да кажемо: "Е сад смо (извините за израз) "квит" с Богом. Ништа не може да нам замери." Разлика између старозаветне заповести и Христове заповести се састоји управо у томе што заповест Старог Завета може, као што сам већ рекао, човека да учини праведним пред Богом, то јест идеално послушним закону, а Христове заповести нису заповести за спољашње понашање у виду упутстава како човек треба да живи. Оне нам описују какав човек треба да буде. Другим речима, ако заповест не постане наша друга природа, тачније ако наша истинска природа не истисне нашу грешну природу, ако ми не постанемо као икона Божија, образ Божији на земљи, формално извршење ових заповести нас свеједно неће учинити праведнима. Ове заповести нам говоре о томе какви треба да будемо изнутра, и како будући такви у дубини душе, треба да поступамо. Ова разлика је веома важна. И због тога нам место које сам управо прочитао говори о томе да не можемо да прихватимо живот који нам Христос нуди и да просто ропски или рачунајући на награду извршавамо оно што нам је Он рекао. Треба потпуно да променимо правац. Не треба да тражимо спољашњу праведност пред Богом, то јест не треба да тражимо безбедност на Његовом суду, него треба на изванредан начин да стекнемо, изражавајући се речима апостола Павла, ум Христов (1 Кор. 2, 16) - могло би се додати: срце Христово и дух Христов, - с тим да живот по заповестима Христовим буде наше природно стање.

Дакле, Христос нам говори: Не преносите категорије Старог Завета у Нови, не мислите да можете просто да извршавате заповести Новог Завета и да живите по Новом Завету исто онако једноставно као што сте живели по старозаветној праведности. Вино ново, које још превире, још кипи од живота треба сипати у јаке нове мехове, зато што ће ово младо вино раздрети старе мехове ако се сипа у њих. А то се заиста и догађа. Сваки пут кад се људи обраћају Христу и мисле да ће извршавањем Његових заповести као обичних наређења постати праведни пред Њим, они престају да буду хришћани. Они постају људи Старог Завета који још нису схватили да је Христов закон - закон слободе, не самовоље, него оне царске, дивне слободе која нам се даје кроз усиновљење, кад постајемо слични Христу и када све на шта нас Он позива постаје за нас природан душевни порив, кад све што чинимо јесте управо плод овог новог живота који се у нама родио.

Ево последњих шест стихова из друге главе Јеванђеља по Марку:

И догоди се кад Он (Христос) иђаше у суботу кроз усјеве да ученици Његови почеше правити пут тргајући класје. А фарисеји Му говораху: Погледај, шта чине у суботу што није дозвољено! А Он им рече: Нисте ли никад читали шта учини Давид кад би у невољи и огладње он и они што бијашу с њим? Како уђе у дом Божији за вријеме Авијатара првосвештени-ка и поједе хљебове предложена које нико није смио јести осим свештеника, и даде их онима што бијашу с њим? И говораше им: Субота постаде човјека ради, а не човјек суботе ради. Зато је Син Човјечији господар и од суботе (Мк. 2, 23-28). О чему се овде говори? По Мојсијевом закону било је дозвољено да се класје кида руком, али су фарисеји у овоме видели нарушавање суботе изједначавајући то у својим тумачењима са кидањем и трљањем рукама у жетви и вршидби. Овде они још једном (а то видимо и у току целог Јеванђеља) покушавају да примене закон апсолутно формално тако

да он постане тамница за људе, а не пут или слобода, или се труде да тако изврну овај Мојсијев закон, који је био дат да би човек израстао из свог природног стања у стање богопоштоваоца и Божијег слуге - како би овај закон могао да се употреби на осуду, у овом случају Христа, али често, као што нам је из историје познато, и других људи. Ево шта Христос одговара: Нисте ли никад читали шта учини Давид кад би у невољи и огладње он и они што бијаху с њим?... Колико је нежности и самилости, а уједно и ироније у Његовим речима: зар нисте читали?... Фарисеји су сматрали да су укорењени у Старом Завету, да нема словца Мојсијевог закона које они не би знали, а Христос им говори: "Зар нисте читали, ви - који се толико поносите својом начитаношћу и својом ученошћу?..."

Зар нас ово не подсећа на оно како се ми често односимо према Светом Писму и црквеним одредбама? Кад пажљиво читамо сва правила како (не увек, али се дешава) претендујемо на то да све испуњавамо, и како често ова правила претварамо у оруђе за осуду свог ближњег. Пролазимо поред милости да бисмо применили - формално, закон који на себе не примењујемо. Исто се дешава и овде. Фарисеји примењују закон који сами тумаче, јер Мојсије није говорио ништа од онога на шта се они позивају, али они његове речи примењују тако да пронађу начин да осуде Христа и Његове ученике. А старозаветни закон у овом смислу има сву дубину и све димензије човечности. Једна од најизванреднијих црта Старог Завета јесте то што су ову књигу са потпуном искреношћу написали људи о људима. У овој књизи нема покушаја да се улепша и објасни оно што је било недостојно човека или народа; ова књига као да је написана с гледишта човека који гледа Божјим очима, с Божјим разумевањем. А разумевање сначи самилост, а уједно и праведан суд. Зло, било шта што "није оно право" се наравно осуђује, али није обавезно да се притом осуди и човек. Човек се жали, али се истовремено категорички осуђује његов поступак.

У овом случају фарисеји поступају управо обрнуто и овај приступ се види много пута у низу примера у току наше анализе Јеванђеља. И Христос им каже: "Зар се не сећате шта је Давид урадио?" Давид, који се сматра највећим свецем Старог Завета, и додаје: Субота је ради човека, а не човек ради суботе... Односно, сва правила која су дата у Старом или Новом Завету дата су ради човека, на његову корист, ради његовог спасења, а не зато да би га сломила, разбила и поробила.

Ово је изузетно место. На почетку Старог Завета видимо како Бог седмог дана почину од дела Својих (в. И Мојс. 2, 2). Овај седми дан је субота, дан одмора. Али шта се догодило тог дана? Бог се није окренуо од Свог створења, Бог није напустио Своје стваралаштво - Он је човеку поверио да настави Његово дело на земљи. Он је све припремио - сада је човеку наређено (или дато, поверено) да дело Божије под Његовим руководством доведе до савршенства. Седми дан је историја човечанства, то је наше време у којем живимо и у које треба да уђемо стваралачки, као сарадници Божији, као градитељи оног Царства у којем ће Бог бити све у свему (1 Кор. 15, 28).

У Старом Завету је седми дан сматран за свети дан када и човек треба да се одмори од својих уобичајених послова посветивши дан Богу, молитви читању и изучавању Светог Писма и подвигу духовног живота. Али није требало да само човек почине: требало је да се одмори цела природа. Човек није обављао земаљске послове, није орао. На природу се овај седми дан односио тако што је било прописано да се сваке седме године земља остави да се одмори, да би се пољу дао одмор требало је орати друге њиве. Овиме се још у Старом Завету покреће питање екологије, које је сада постало трагично важно. Ево

поставља се питање да ли да човек тог дана чини добро (што је по мишљењу фарисеја и књижевника било нарушавање суботе) или да уздржавајући се од сваког доброг дела практично чини зло?... Јасно је да ову "суботу" - временски период који представља историја, човек треба да искористи да би дело Божије довео до савршенства не окивајући га у законе који не дају никаквој твари - ни човеку, ни осталом свету да дише, делује, да расте, да прерасте своје природно стање, да од плотског постане духовно. Ето о чему Христос говори у овом одломку.

Глава III

Трећа глава Јеванђеља по Марку овако почиње:

И уђе опет у синагогу, и ондје бјеше човјек који имаше суху руку. И мотраху на Њега неће ли га у суботу исцијелити да га окриве. И рече човјеку са сухом руком: Стани на средину. И рече њима: Ваља ли у суботу добро чинити или зло чинити? Душу спасти, или погубити? А они ћутаху. И погледавши на њих са гњевом, жалећи што су им срца окамењена, рече човјеку: Пружи руку своју! И пружи; и постаде му рука здрава као и друга (Мк. 3, 1-5).

У овом јеванђељском одломку се говори о томе да се Христос "разгневио". Како је могуће замислити Христа у гневу? Има ли гнева у Богу? Постоји ли "праведни" гнев?

Овај израз треба упоредити с оним што мало даље читамо о боли Христовој, о Његовом сажаљењу. Његов гнев је био без примесе греха. Кад се гневимо ми се љутимо. Христос се није љутио. Он је пламтео од гнева у потпуно другом смислу. Бол која се у Њему рађала пошто је видео намерно зло испољавала се тако што Он није могао то да издржи и да не изрекне строгу и оштру реч. И нама се апостол Павле у посланици Ефесцима обраћа са упозорењем да и наш гнев треба да буде свети гнев, односно без греха и без љутње. Овакав гнев може изражавати највећу бол:

Гњевите се али не гријешите; сунце да не зађе у гњеву вашем; нити дајите мјеста ђаволу. Крадљивац нека више не краде, него боље нека се труди да ради својим рукама оно што је добро да би имао давати ономе коме је потребно. Никаква рђава ријеч да не излази из уста ваших, него само добра за изграђивање онога што је потребно, да донесе благодат онима који слушају. И не жалостите Светога Духа Божијега, којим сте запечаћени за дан избављења. Свака горчина и гњев и љутина и вика и хула са сваком злобом, нека су далеко од вас. А будите међу собом благи, милостиви, праштајући један другоме, као што је и Бог у Христу опростио вама (Еф. 4, 26-32).

Желим да вам скренем пажњу на два места: не жалостите Светога Духа Божијега, којим сте запечаћени за дан избављења. И: свака горчина и гњев и љутина и вика и хула са сваком злобом, нека су далеко од вас. Овакав приступ не срећемо само у Светом Писму, већ свуда где се говори реч из дубине људског искуства - не злог искуства већ искуства достојног човека. Вероватно се сећате како у "Браћи Карамазовима" старец Зосима прича о свом брату Маркелу. Као одговор на примедбу да су људи били зли он каже: Људи су били добри, али су лоше поступали... Он је умео да направи разлику између поступка и човека, умео је да мрзећи зло жали преступника и да се не вара да, ако мрзи човека наводно мрзи зло које делује у њему. Зло у човеку је позлеђеност грехом. Зло у човеку је болест, у најгорем случају то је опседнутост, стање које би у нама требало да изазове сажаљење и самилост. То и видимо у Христу у највећој мери зато што је Он дошао да спаси грешнике - и то по коју цену!.. Он Сам говори: Од ове љубави нико нема веће, да ко

живот свој положи за пријатеље своје (Јн. 15, 13). Христос је сваког човека сматрао Својим ближњим, Својим другом. Он преузима на Себе сву тежину људског отпадништва од Бога, све његове последице, и према сваком човеку, и према онима који Га мрзе љутом мржњом, односи се са сажаљењем. Сетите се како се у тренутку док су Га прибијали на крст Он обратио Богу с молитвом: "Опрости им, Оче, они не знају шта чине!.." (в. Лк. 23, 34).

Понекад људи кажу да човек не сме да не опрашта својим непријатељима, али да је исправно мрзети непријатеље Божије. Па то је лудост! Бог је заволео оне који су (ово су речи апостола Павла, а не моје) били Његови непријатељи (в. Рим. 5, 10), постао је човек, умро је за њих да би имао власт да им опрости. А ми својом мржњом према онима које сматрамо за непријатеље Божије као да Га прекоревачемо говорећи: "Погрешно си, ниси био у праву. Иако си их Ти волео крсном љубављу, ја ћу их мрзети "праведном" мржњом. Христос је дошао да спаси грешнике. Не дођох да судим свијету, него да спасем свијет, - каже Он Сам (Јн. 12, 47). На овим местима Светог Писма и Јеванђеља, где Бог као да се са гневом обраћа онима који га окружују, овај гнев изражава највећу бол, опекотину од бола, а не мржњу.

Да, Христос се строго односи према злу које проистиче од саблазни, Он се понекад строго обраћа онима који не желе да виде истину и одбацују је премда знају где је истина, а где неистина. Вероватно се сећате неких места из Јеванђеља по Матеју, која су веома упадљива у овом смислу. Ево примера: Тешко теби, Хоразине! Тешко теби, Витсаидо! Јер да су у Тиру и Сидону била чудеса која су се у вама догодила, давно би се у врећи и пепелу покајали (Мт. 11, 21). Да, тешко! Ово није проклињање, ово је крик боли: "Па Ја сам чинио чуда међу вама, исцељивао сам болеснике, изговарао сам речи које су преокретале душе најгрешнијих људи, а ви сте Ме истерали и одбацили... Тешко вама, тешко вама док се не освестите!" И на другом месту има речи које свештеници углавном изговарају сурово заборављајући управо на бол Христову. Оне се могу читати и тако строго, али је могуће замислити Христову бол због тога што ови људи пропадају, и оне се могу изговорити с примесом горке боли: Тешко вама књижевници и фарисеји, лицемјери, што затварате Царство Небеско пред људима; јер ви не улазите нити пуштате да уђу они који би хтјели. Тешко вама књижевници и фарисеји и лицемјери, што једете куће удовичке, и лажно се молите дуго; зато ћете већма бити осуђени. Тешко вама књижевници и фарисеји, лицемјери, што проходите море и копно да бисте добили једнога сљедбеника, и кад га придобијете, чините га сином пакла (то јест) двоструко већим од себе (Мт. 23, 13-15). И даље читамо: Тешко вама књижевници и фарисеји, лицемјери, што дајете десетак од метвице и од копра и од кима, а остависте што је претежније у Закону: правду и милост и вјеру; а ово је требало чинити и оно не остављати... Тешко вама књижевници и фарисеји, лицемјери, што чистите споља вашу здјелу, а изнутра су пуне грабежа и неправде. Фарисеју слијепи, очисти најприје изнутра чашу и здјелу да буду и споља чисте (Мт. 23, 23-26).

Разуме се да се овде не ради о чашама и посудама него о томе да човек очисти своје срце и свој ум, да исправи своју вољу и да она истина која живи у дубини његове душе изађе на површину и буде испољена.

Желео бих да начиним још једну опаску о злу. Зло, раздражљивост и мржња јесу понекад (мени се чини врло често) повратна реакција човека према којем се неправедно поступа, који пати у себи и то нарочито због ближњих које воли. Овакав човек понекад постаје злобан и суров, може да изговори тако страшне речи које не би изговорио кад ове

речи не би биле изазване болом. Сећам се једног случаја који ме је нарочито потресао. За време рата био сам хирург на фронту. Код једног Немца-заробљеника створио се огроман чир на нози. Он ме је замолио да га оперишем, али сам ја одбио зато што је међу заробљеницима био хирург који је по Женевској конвенцији имао право да оперише заробљене Немце, а ја сам се трудио да поштујем овај пропис. Требало је да оперише овај немачки хирург, а ја сам се понудио да дајем анестезију за време операције. "Зашто?" рекао ми је. "Он је млад човек, војник је, нека стегне зубе и истрпи бол." Он је заиста тако и оперисао, ножем је расекао целу ногу што је било праћено крицима овог несрећника. Овај је прво викао и плакао, затим је почео да псује, онда да проклиње овог официра, а после тога да хули на Бога. А када је операција била завршена он се придигао испод страже на операционом столу покушавајући да се исправи у став "мирно" и рекао официру: "Опростите ми због речи које сам изговорио!" А хирург је одговорио рекавши нешто врло страшно и веома истинито - казао је: "Ниси ме тиме нимало увредио. Кад човек пати он прво виче и плаче, затим почиње да псује, онда почиње да проклиње своју судбину, после тога, ако може, он проклиње човека који му причињава зло, а ако патња превазиђе границе људских моћи он почиње да проклиње Бога." Овај лекар је у свом безумљу, а био је безуман у својој суровости, схватио нешто веома важно: понекад човек говори зло или чак чини зло зато што у њему постоји таква бол коју он никако другачије не може да изрази.

Међутим, овде се не ради о томе. Књижевници и фарисеји уопште нису осећали овакву бол. Они су из свог спокојства и своје лажне праведности чинили зло тако што су одбијали да чине добро. Ево због чега им се Христос обраћао с оваквом бољу и с оваквим светим гневом.

И изишавши фарисеји одмах учинише вијеће против Њега са иродовцима како би Га погубили. А Исус отиде са ученицима Својим према мору; и многи народ из Галилеје пође за Њим, и из Јудеје, и из Јерусалима, и из Идумеје, и с оне стране Јордана и од Тира и Сидона мноштво велико, чувши шта Он чини, дође к Њему. И рече ученицима својим да лађица за Њега буде спремна због народа, да Га не притешњавају. Јер многе исцијели, тако да наваљиваху на Њега који имаху ране да Га се дотакну. И нечисти духови кад год би Га видјели, припадаху к Њему говорећи: Ти си Син Божији. И много им пријеђаше да Га не разглашавају (Мк. 3, 6-12).

У току целе треће главе Јеванђеља по Марку видимо како против Христа расте опозиција књижевника и фарисеја, као и кукавичка уздржаност околине која се не усуђује да устане против својих сталних вођа. Христа сви прате како би Га окривили и заштитили свој сопствени положај, Његови противници се затварају, не желе да чују, не желе да виде. Судбина Христа - несхваћеног, одбаченог и напуштеног као лајт-мотив се провлачи кроз цело Јеванђеље. Тачка њене кулминације је вероватно улазак Христа у Јерусалим.

Улазак Господњи у Јерусалим је један од најтрагичнијих празника који имамо прилике да доживимо. У њему као да се све раздваја. Постоји низ очигледних догађаја који скрећу пажњу на себе, и постоји нека дубина ових догађаја која је готово не приметна, али већ носи на себи печат Страсти Господњих.

Споља - светковина. Господ улази у Јерусалим као Цар, на Њему се испуњава пророчанство Радуј се много, кћери Сионска, подвикуј, кћери Јерусалимска; ево Цар твој иде к теби... кротак и јаше на магарцу (Зах. 9, 9). Окружен је ученицима, народ који је у току последњих неколико недеља видео славу Божију како се на Њему показује дочекује

Га с ликованем. Без обзира на негодовање првосвештеника, фарисеја и књижевника и на противљење политичких вођа људи Га дочекују са одушевљењем, бацају гранчице палме по Његовом путу, скидају са себе одећу да би Он прошао по њој. Вичу: Осана Сину Давидову! Благословен Који долази у име Господње!... (Мт. 21, 9). И изгледа: ево свечаног доласка, изгледа као да можемо да ликујемо заједно с народом. Међутим, кад се замислимо над догађајима који су уследили наредних дана видимо неки трагичан неспоразум, јер се ово ликоване и ова радост народна, на наизглед несхватљив начин кроз неколико дана претаварају у јарост и мржњу гомиле која ће пред Пилатом викати: "Разапни Га, разапни! Не Њега, Вараву нам дај!..."

Чини ми се да ово може да се разуме на следећи начин: као да постоји дубљи слој од ове спољашње радости у којем овај догађај носи печат дубоког неспоразума. Христа уди дочекују као цара, очекују у Њему политичког вођу. До сада се Он крио, сад отворено улази у град са Својим ученицима. И људи мисле да се ближи време када ће Он у Своје руке преузети судбину Израела, када ће наступити време политичке, државне и друштвене независности јеврејског народа, када ће наступити време освете незнабошцима, освете Израела, када ће он завладати и тријумфовати. Народ очекује да долази крај његовом понижењу и почиње слава - последња, победничка слава Израиља.

А Христос улази у Јерусалим као кротки Цар, Чије Царство није од овог света. Он је дошао да оснује ново Царство од којег људском срцу постаје страшно зато што је оно Царство савршене и самопожртвоване љубави и самоодрицања, Царство прогнаности ради правде и истине, Царство које је потпуно у људским срцима и засада постоји тако што је у нечијим срцима - малобројним или многим - једини Цар Господ Бог. Људи су од Њега очекивали земаљску победу, благостање, спокој, стабилност. Христос им предлаже да се одвоје од земље, да постану бескућни путници, проповедници оног Царства које је њима самима тако страшно...

Дакле, ови људи који су Га недавно дочекивали с таквом радошћу устају против Њега с таквим негодовањем и мржњом, непомирљивом мржњом због тога што је Он изневерио све њихове наде. Човек једва да може да живи без наде, али када се нада у њему распламса онда када је већ била угашена, и када он види да је ова нада згажена - то понекад бива неиздрживо. А онај ко је био узрок овог гажења и пада последње наде тешко да може да рачуна на људску милост. То се десило и са Христом.

И изиђе на гору и дозвола оне које Сам хтједе, и дођоше Му. И постави Дванаесторицу, да буду с Њим, и да их шаље да поповиједају, и да имају власт исцјељивати болести и изгонити демоне; И надјену Симону име Петар; и Јакова Зеведејева и Јована брата Јаковљева и надјену им име Воанергес, што значи синови грома; и Андреја и Филипа и Вартоломеја и Матеја и Тому и Јакова Алфејева и Тадеја и Симона Кананайта и Јуду Искариотскога, који Га и издаде (Мк. 3, 13-19)

Од тада је приметно настојање Исуса да из свих ученика издвоји ужи круг људи који Га разумеју боље од осталих, или оних који иако не разумеју, слепо, предано и с љубављу иду за Њим. Господ Исус Христос се труди да од њих створи корисне посленике. Јавна проповед Христова постепено одлази у други план и Његов главни напор се концентрише на ову групу будућих апостола. А с колико стрпљења их Он васпитава! Можемо да видимо читав низ момената које желим да издвојим пре него што се вратимо одломку који сам мало пре прочитао.

У Јеванђељу по Јовану читамо:

Рече Му Тома: Господе, не знамо куда идеш; и како можемо знати пут? Исус му рече: Ја сам пут и истина и живот; нико не долази Оцу осим кроз Мене. Кад бисте Мене знали и Оца Мојега бисте знали; и од сада познајете Га, и видјели сте Га. Рече Му Филип: Господе, покажи нам Оца, и биће нам доста. Исус му рече: Толико сам времена с вама и ниси Ме познао, Филипе? Ко је видио Мене, видио је Оца; па како ти говориш: Покажи нам Оца? Зар не вјерујеш да Сам Ја у Оцу и Отац у Мени? (Јн. 14, 5-10).

Овде је очигледно несхватање ученика. Иако су они стално ишли за Христом, слушали Његове речи, иако их је Он посебно учио, они много тога нису разумели до последњег тренутка, док Христос није васкрасао.

У шеснаестој глави Јеванђеља по Јовану Исус говори: Још вам имам много говорити, али сада не можете носити (Јн. 16, 12). И има још једно место у Јеванђељу по Луки: А настаде препирка међу њима који се од њих сматра да је већи. А Он им рече: Цареви народа господаре над њима и властодршци њихови називају се добротвори. Али ви немојте тако; него ко је међу вама већи, нека буде као млађи, и старјешина као слуга (Лк. 22, 24-27).

Ово читам да бих показао како је дуго и стрпљиво Христос морао да васпитава Своје ученике, припремајући их за извршење онога за шта су били позвани, то јест, за проповед Јеванђеља. Садржај њихове проповеди није требало да буде нешто што су они чули, али нису доживели и нису спознали у дубоком унутрашњем искуству. Апостол Јован пише у једној од својих посланица: (Ми говоримо) што бјеше од почетка, што смо чули, што смо видјели очима својима, што сагледасмо и руке наше опипаше (1 Јн. 1, 1). Апостоли знају о чему говоре. Да ли ми тако говоримо о Христу? Да ли ми можемо тако да пронесемо сведочанство своје вере? Христос њих - и нас! шаље на проповед, управо да будемо Његови сведоци. А сведок је онај ко је видео, ко зна на основу унутрашњег искуства, на основу дубоког доживљаја, ко је убеђен. А затим, последица ове заједнице са Христом јесте то што добијају власт да исцељују болести и изгоне демоне.

Овome ћемо се вратити на другом месту, а сада желим да објасним још једну реч из прочитаног одломка. Христос је изабрао и Јакова Зеведејева и Јована брата Јаковљева и надјену им име Воанергес, што значи "синови грома". Објашњење овог чудног надимка налазимо на другом месту: (Ученици) отидоше и дођоше у село самарјанско да припреме за Њега. И не примише Га, зато што Он иђаше у Јерусалим. А кад видјеше ученици Његови Јаков и Јован, рекоше: Господе, хоћеш ли да речемо да огањ сиђе с неба и да их истријеби, као и Илија што учини? А Он окренувши се запријети им и рече: Не знате каквога сте ви духа. Јер Син Човјечији не дође да погуби душе људске него да спасе (Лк. 9, 52-56). Ево због чега су названи Вонергес, што значи "синови грома".

Вратимо се Јеванђељу по Марку.

И дођоше у кућу, и сабра се опет народ, тако да не могаху ни хљеба јести. И кад то чуше Његови, изиђоше да Га ухвате; јер говораху да је изван себе... И дођоше Мати Његова и браћа Његова, и стојећи напољу послаше к Њему да Га зову. И сјеђаше народ око Њега. И рекоше Му: Ено Мати Твоја и браћа Твоја напољу траже Те. И одговори им говорећи: Ко је мати Моја или браћа Моја? И погледавши околу на оне који сједе око Њега, рече: Ево мати Моја и браћа Моја! Јер ко изврши вољу Божију онај је брат Мој и сестра Моја и мати Моја (Мк. 3, 20-21, 31-35).

Недоумица Христових ближњих је веома разумљива. Он је оставио занат, бави се проповедањем, не брине се о Свом здрављу, чак ни о храни, нарушава прихваћена правила

и религијске обичаје, изазива против Себе књижевнике и дворску партију, итд. Због тога су се Христови рођаци природно плашили да је Он изгубио разум и хтели су да Га наговоре да се врати кући. Он је и ову несрећу искусио: да Га не схватају ни најближи рођаци, чак ни Његова браћа, ни они нису веровали у Њега, поверовали су тек кад су се уверили у то да је Он васкрсао.

Овде се поставља питање: ко је наш ближњи? У Јеванђељу је речено да су код Христа дошли Његови најближи: Његова Мати, Његова полубраћа и полусестре. И Христос каже: Јер ко изврши вољу Божију онај је брат Мој и сестра Моја и мати Моја. Ми сматрамо да су наши ближњи наши најближи рођаци по крви, али ако почнемо да живимо у духу Јеванђеља морамо да схватимо да не можемо да делимо свет на своје и на туђе. Ако су наши блиски по крви, наши рођаци, потпуно туђи Јеванђељу, Христу, Богу, они су потпуно удаљени од онога што је у нашем животу главно. То не значи да нам они постају туђи, то значи да постоје неки други људи који су нам чак ближи, с којима делимо искуство такве дубине и таквог значаја и које не можемо да поделимо с онима с којима нас повезује иста крв.

Овде се пред нас поставља - не проблем него задатак. Ако смо познали Бога, а наши најближи и рођаци Га нису познали, они нам и даље остају и мајка и отац и брат и сестра и друг, али ми смо послани њима да бисмо пред њима отворили дубине наше сопствене душе. Ово се не може учинити "проповеђу" или тиме што ћемо да "објављујемо истину" онима који је не знају, и разуме се не прекорима, него тако што ћемо им показати свим својим животом и сијањем наше душе да постоји друга димензија, да би они преко љубави према нама, преко блискости с нама учествовали у ономе што је за нас највећа и најдубља дубина живота.

И на другим местима Христос говори о томе ко је наш ближњи. Сви се ви вероватно сећате Христове приче о милосрдном Самарјанину. У њој се говори о томе како су једног човека напали разбојници, како је он лежао крај пута и поред њега прођоше и свештеник и левит. Први је бацио поглед, а други се чак заустави да погледа - и обојица прођоше, било их је баш брига зато што је он за њих био "туђи" човек - шта их брига за њега?... Истим путем је пролазио и Самарјанин, то јест човек којег Јевреји не би ни додирнули: јеретик, безбожник, непријатељ и туђинац. Он застаде, погледа овог несрећника здравим, а не слепим очима и побрину се да он буде излечен и да се врати у живот. На крају ове приче Христос говори: иди па и ти чини тако (в. Лк. 10, 29-37).

Ближњи по јеванђељском схватању јесте онај коме смо ми потребни. И ако су наши најрођенији туђи Богу они постају наши ближњи зато што им је потребно исцељење, које је било дато овом човеку који је пао разбојницима у руке. Међутим, осим њих сваки човек који се налази у било каквој невољи јесте наш ближњи. У 25. глави Јеванђеља по Матеју Христос нам указује на то да ма шта да учинимо за човека у невољи, било да га уведемо у кућу зато што је бескућник, или да га нахранимо зато што је гладан, обучемо зато што је наг, итд. - све смо то учинили за Њега самог, зато што све то проистиче из дубине наше душе, из способности да волимо, да видимо несрећу и да служимо човеку у невољи.

Успут желим да се дотакнем још једног питања које понекад изазива недоумицу: питања о Христовој браћи. Ми у православној вери тврдимо да је Христова Мати, Марија, била Девојка кад се родио Спаситељ. Тврдимо и верујемо и на основу неког унутрашњег искуства знамо да је Она остала Приснодјева, то јест Дјева заувек, да Она није знала за мужа. О чему се говори када се говори о Христовој браћи?

Истраживања указују на два момента. Као прво, на то да је Јосиф, Маријин заручник био већ старији човек, да је раније био ожењен, да је обудовео и да је имао децу. Односно, Христова браћа су Његова полубраћа. То су деца човека, Маријиног заручника који по телу није никад постао Њен муж већ је био чувар Њеног девичанства.

Осим тога, не само у стара времена него и у наше доба речи "брат", "сестра" и "деца" се не употребљавају увек у буквалном смислу указујући на родбинске односе. На пример, за браћу и сестре од тетке, стрица или ујака, уколико су нам они заиста блиски често на руском кажемо просто "мој брат" и "моја сестра" не наводећи саговорнику, којег ни не занима у ком тачно степену сродства се ово лице и ми налазимо. У старој књижевности у Старом Завету се говори о "деци" у ширем смислу, односно не само о синовима и кћерима него и о потомцима. На пример "чада (деца) Авраама" јесте цео израелски народ који као да се родио из једног извора. Зато употреба ове речи у Старом и Новом Завету не указује обавезно буквално на рођење од датог човека.

Кад размишљамо о Богородици, Мајци Спаситеља Христа, ако верујемо да је Исус Христос заиста био Сам Бог Који је постао човек - како можемо да замислимо да би Његова Мати, родивши на свет оваплоћеног Бога после тога могла да се врати уобичајеном животу удате жене? Не говорим чак ни о осећају него о здравом разуму. Она Која је свесна да је у Њој девствено био зачет Син Божји, не може да осећа да је Она било шта друго осим - заувек - храм Живог Бога, који треба да остане неприкосновен и свет? Због тога када читамо о браћи Христовој ми знамо да су то полубраћа, Јосифова деца, и да је Мати Господа нашег Исуса Христа, била као што говоримо на црквенословенском језику, до Рождества у Рождеству и по Рождеству Дјева.

А књижевници који бијаху сишли из Јерусалима говораху: У Њему је Веелзевул; а Он помоћу кнеза демонског изгони демоне. А Он дозвавши их, говораше им у причама: Како може сатана сатану изгонити? И ако се царство само по себи раздијели, то царство не може опстати; И ако се дом сам по себи раздијели, тај дом не може опстати, него ће пропасти. Нико не може отети покућство јакога, ушавши у кућу његову, ако најприје јакога не свеже, и онда ће кућу његову оплијенити. Заиста вам кажем: Сви гријеси опростиће се синовима човјечијим, и хуљења на Бога, ма колико хулили; а који похули на Духа Светога нема опроштења ва вијек, него је крив вјечноме суду. Јер говораху: У Њему је дух нечисти (Мк. 3, 22-30).

Желим да вам скренем пажњу на низ места у овој причи. Прво се односи на хулу на Светог Духа. Да би подрили Христов ауторитет и да би Га заувек уништили Његови непријатељи почеше да шире гласине да Он силом зла чини привидно добро, како Он тобоже хвата људе на чуда, која не потичу од Бога него од сатане, да обмањује људе привидним добром како бих их коначно упропастио и поробио Себи и преко Себе - смрти и коначном проклетству и уништењу. Христос оштро и категорично говори на ову тему, износи строгу осуду таквог њиховог односа према Себи.

Али због чега? Зар фарисеји, књижевници и Христови противници нису могли просто да погреше у односу на Њега? Не! Нису могли на основу свог унутрашњег искуства да не виде да у Христу постоји и делује добро, да се Он самилосно и са љубављу односи према свему што Га окружује. Они нису могли да не знају да је свака реч Његове проповеди у складу са оним Старим Заветом у који они верују, чак и онда када Он наизглед нарушава ово или оно правило Он га не нарушава већ испуњава још савршеније правило.

Вероватно се сећате Христових речи: субота је ради човека, а не човек ради суботе (Мк. 2, 27). Закон је дат да би човек растао, да би човек живео, да би могао стваралачки да дејствује, да би могао да изграђује живот, и због тога је нетачно, грешно и богохулно потчињавати човека закону тако да закон убија. Слово убија, а Дух оживљује (2 Кор. 3, 6). Дух, односно смисао који се садржи у закону, намера која је уткана у њега. Фарисеји и књижевници који су оптуживали Христа да Он духом нечистим чини добро тиме су тврдили да је Његова проповед дело зла. Међутим, они су знали на основу свог унутрашњег искуства и своје учености да Он ни на који начин не иде против учења Светог Богооткривеног Писма. И због тога су они одбацујући Христа хулили на Светог Духа Који је надахнуо Књиге Старог Завета, покретао пророке и говорио устима Христа Спаситеља. Треба да схватимо да се ово не односи само на проповед Самог Христа. Ово се односи на сваког од нас, као страшно и строго упозорење. Када знамо да у ономе што се око нас дешава делује сила Божија, када знамо на основу унутрашњег искуства на основу неке унутрашње очигледности, истине и сведочења савести које имамо, да су речи које чујемо истина а не лаж, без обзира на то ко их изговара, а ми не желимо да их прихватимо зато што их изговара нама "туђ" човек - већ стојимо на прагу хуле на Светог Духа. Апостол Павле се у овом смислу изузетно смело изразио. Он каже да се радује проповеди Јеванђеља чак и ако је лицемерна и мада ће онај ко лицемерно говори бити осуђен реч истине коју проповеда доћи ће до душе сваког човека који је у стању да је прими (в. Фил. 1, 15-18).

Дакле, треба да се замислимо над собом. Врло често се догађа да, кад не поштујемо човека, када он не припада нашем кругу или је у нечему наш супарник или противник - идејни противник, не себичњак у смислу материјалног добра - олако смо спремни да видимо зло у њему, да негирамо добро које он чини, и живу, добру реч коју он изговара. Тако су се понашали Христови ученици према човеку који је Његовим именом чинио чуда, али није био с њима. Они му забранише зато што он не иде за нама (Мк. 9, 38). Да, многи људи "не иду с нама", али иду с Богом. И због тога треба да будемо опрезни и не журимо с осуђивањем других људи због тога што "нису наши", тим пре не треба да журимо да мислимо да оно што они говоре није од Светог Духа, да је неистина само зато што они "нису из наше" групе људи. Грешимо против Светог Духа и то је теже уочљиво него када бисмо просто негирали да је Христос Син Божји. Ми, разуме се, ово не чинимо. Али са колико пажње треба да се односимо према ономе што чујемо од нашег ближњег, када чујемо истину, која звучи у његовим речима, без обзира на то што он није наш друг, наш саборац!...

Глава IV

И опет поче учити код мора. И сабра се око Њега народ многи, тако да Он уђе у лађу на мору и сјеђаше, а народ сав бијаше на земљи крај мора. И учаше их у причама много (Мк. 4, 1-2).

Започињући анализу четврте главе Јеванђеља по Марку која обухвата неколико прича којима се Христос обраћао Својим слушаоцима желео бих да поставим следеће питање: зашто Христос говори у причама? Зашто Он допушта мисао да ће неки људи слушати и неће чути, гледати и неће видети? И зашто Његови ученици у том смислу заузимају неки посебан положај? Њима Он као да све открива. Ако они сами не схвате Спаситељ Христос им објашњава...

Као прво, треба јасно разумети да прича није просто илустрација у књизи на којој дете може да види оно што још увек не уме да прочита. Прича је вишеслојна прича, прича у којој постоји мноштво нијанси, разних смислова; њен садржај сваки човек може да схвати у зависности од своје пријемчивости, разумевања и способности да схвати намере онога ко говори. У овом смислу разумевање приче зависи од онога за шта си ти сам дорастао, од оног искуства које у теби постоји. Стара пословица каже: сличан се сличним познаје... Ако се у причи чује нека реч или промакне појам о којем ти имаш макар нејасну представу ти одједном схваташ смисао ове приче, макар само један слој; и прича за тебе постаје почетак даљег развоја, као оно што је речено у причи о сејачу (сада ћемо прећи на њу) - семе је пало на земљу, коју представља цело твоје унутрашње искуство: и ума и срца и свакодневног живота - и почиње да клија. У овом погледу прича је изузетно важна.

Замислите ко се све налазио у окружењу Спаситеља Христа. Око Њега је увек била небројена гомила народа - врло шаролика и разноврсна. Тамо је било људи који су у знатној мери већ били сазрели да схвате оно што је Христос говорио: њихово унутрашње искуство и разумевање свог искуства и живота били су веома дубоки. Било је људи у којима је питање већ сазрело, оно је било јасно њиховом уму, срце им се кидало, али још увек није налазило одговор. У причи су могли да нађу овај одговор. Ови људи су већ сазрели да чују причу и да је разумеју. Било је других људи у којима се тек појављивала свест о томе да постоји неко питање неки унутрашњи осећај који их је узнемиравао. Они као да су осећали да треба нешто да схвате, али нису могли да схвате шта је то заправо. (Свима нам је познато ово стање.) А Христос исприча причу и одједном у тој причи они препознају и своје питање, и своју недоумицу, и оно што траже, и можда проналазе потпун или делимичан одговор на оне проблеме који су се у њима постепено таложили, али још нису сазрели. А понеки људи који су се налазили у Христовој близини ништа слично нису осећали и због тога би они вероватно, када би прича била испричана, или чак и када би Христос дао директан одговор на ово или оно питање које би Му било постављено - слегли раменима: "Какво је ово чудно питање? И какав је ово бесмислен и несхватљив одговор?" Ови људи су слушали, али нису разумели, видели су, а ипак нису схватили. Ми чујемо нечије речи, али смо толико обузети сопственим мислима или осећањима да никако не можемо да схватимо шта нам човек говори. Не желимо да видимо, вид као да нам је замућен. И као што је речено у овој причи: слушајући не чујемо и видећи не видимо. Нетачно би било мислити да је прича казана зато да је ми не бисмо схватили: речена је тако да схвате они који су сазрели, они којима је неопходно да схвате, за које ће то бити извор раста и новог корака у дубину.

А они који би у најбољем случају могли да схвате, али само главом, никако не поредећи оно што су схватили са најдубљим животом своје душе, такви и не треба да схвате зато што схватање главом само опустошава човека. Сећам се како ми је отац једном рекао: "Размишљај више него што читаш зато што ће твоје памћење деловати брже од разума." Овде се заправо ради о томе да се човек не оптерећује неким схватањем из главе које нема никакве везе са његовим унутрашњим искуством. Боље му је да ништа не разуме и да буде збуњен својом тупошћу или затвореношћу свог срца и ума, или просто тиме што је пред њим нека тајна у коју он никако не може да проникне, и за коју мора још да сазри.

Говорећи о причама уопште желео бих да вам скренем пажњу на још једну веома важну ствар: на Христову љубав према природи. То је веома важна црта у Њему. Мноштво Христових прича је засновано на созерцавању природе, на ономе како је Он види. Уколико се може извршити овакво поређење у односу на Бога Који је постао човек

може се рећи да је Он види као уметник. Он у њој поима дубину, лепоту и чистоту, док ми често на природу гледамо са своје (утилитарне) тачке гледишта. Не сећам се ко је рекао да уметник гледа поље и мисли: "Каква лепота!" а сељак ће погледати и рећи: "Богата жетва!" Исто се може рећи и за однос према људима. Ми гледамо једни друге и видимо само оно на шта је наше срце способно да се одазове. Један човек види лепоту другог, његовог (или њеног) лица или целог лика - види само ову спољашњу лепоту. А други загледајући се у ову лепоту прозрева у њој и унутрашње устројство човека. Понекад види да се иза ове лепоте крије страшна и саблажњива наказност, а понекад види да је ова лепота сјај унутрашње светлости. Дакле, Христос управо овако гледа на природу. Он је Човек, али Човек без греха. Он не гледа на природу с тачке гледишта земљорадника или некога ко жели да овлада природом, да њоме загосподари. Он је посматра као израз премудрости Божије која је створила такву лепоту, која је уградила у њу тако дубок и истанчан смисао. У наше време је врло важно вратити се Христовом односу према природи, према њеној лепоти и њеном значају по себи, а не само у односу на нас. Загледајући се у њу не треба да размишљамо о томе какву корист из ње можемо да извучемо или каква се опасност у њој крије. Можемо да посматрамо природу као нешто што је Бог извео из небића не само зато да би показао савршену лепоту, него и зато да би у своје време, ослободивши се од оног јарма греха који јој је човек наметнуо, она могла да постане део Божанственог Царства када Бог буде све у свему (1 Кор. 15, 28). Има једно место код апостола Павла где он говори да сва твар стење у очекивању откровења деце Божије (в. Рим. 8, 19-22). Стење сва природа, сва земља, сво небо, сав створени свет чекајући тренутак када ће се човек вратити Богу и моћи сву творевину да поведе ка Богу, када ће он моћи да, пошто сам постане обожено биће, односно биће у којем живи Бог, и које је укорењено у Богу, да поведе сву творевину у дубине Божанственог живота као што пастир води стадо. То је наше призивање.

На почетку Библије је речено да је човеку била дата власт над творевином, али не да би је он поробио, не да би владао њоме као тирани, мучитељи и диктатори, него да би поделио с тварју све своје знање, да би је водио ка оној пуноћи за коју је она призвана, ка томе, ако могу тако да се изразим, да она постане видљиво одејаније Божјег присуства. То је тема савремене екологије, тема која је за нас веома важна. Морамо да схватимо да се наше хришћанско призивање састоји, између осталог и у томе да се сами погрузимо у Божанствену стихију, очистимо од сваког греха, од сваке прљавштине, од сваке таме која нам заклања општење с Богом. А следећи корак је да својим примером, љубављу и мудрошћу повучемо за собом читаву творевину у Божије дубине.

После ових претходних напомена можемо прећи на саме Христове приче које су изложене у четвртој глави Јеванђеља по Марку. Прво иде прича о сејачу.

Слушајте: Ево изиђе сијач да сије. И кад сијаше догоди се да једно сјеме паде покрај пута, и дођоше птице и позобаше га. А друго паде на каменито мјесто гдје не бијаше много земље и одмах изниче, јер не имађаше дубоке земље; А кад обасја сунце, увену, и будући да немаше коријена, усахну. А друго паде у трње; и нарасте трње и угуши га, и не донесе рода. И друго паде на земљу добру; и даваше род који напредоваше и растијаше и доношаше по тридесет и по шездесет и по сто. И говораше им: Ко има уши да чује, нека чује! А кад оста сам, запиташе Га за ову причу они око Њега са Дванаесторицом. И рече им: Вама је дано да знате тајне Царства Божијега, а онима напољу све у причама бива, да очима гледају и да не виде, и да ушима слушају и да не разумију; да се како не обрете и да им се опросте гријеси. И рече им: Зар не разумијете

причу ову? А како ћете све приче разумјети? Сијач ријеч сије. А покрај пута, гдје се сије ријеч, јесу они који кад је чују, одмах дође сатана и узме ријеч посијану у срцима њиховим. Тако и они посијани на каменитим мјестима јесу они који кад чују ријеч, одмах је приме с радошћу, али немају коријена у себи, него су непостојани, па кад дођу до невоље, или гоњења због ријечи, одмах се саблазне. А они посијани у трњу, јесу они који слушају ријеч, али бриге овога вијека и обмана богатства и пожуде за осталим стварима уђу и загуше ријеч, и без рода остане. А они на доброј земљи посијани, јесу они који слушају ријеч и примају, и доносе род по тридесет и по шездесет и по сто (Мк. 4, 3-20).

Прво питање које ми намеће управо прочитана прича је следеће: зар заиста постоје људи осуђени на несхватање зато што су они оваква или онаква јалова земља? Зар заиста само неки који су овде приказани као њива чија земља је добра и плодна могу да схвате и да због тога нађу спасење? Ако је то тако, била би то дубока неправедност у Богу и била би то велика неистина.

Треба да схватимо веома битну ствар: ова прича не одређује људе уопште делећи их на категорије. Ова прича говори о оним стањима у којима се ми налазимо. Свако од нас се из дана у дан мења. Човек је час осетљив и може сваку живу реч да прими у дубини душе и тамо ова реч као семе у пољу почиње да оживљује, да клија и у своје време ће дати богат плод. У другим тренуцима смо безосећајни, неспособни смо да се одазовемо не само на причу, него смо неспособни да се одазовемо чак и на несрећу најближег и најрођенијег човека, кад се скаменимо од своје туге или због неког свог унутрашњег немира. Тада иако семе пада на нас, иако чујемо да нам друг говори нешто јако важно о својој несрећи: да му је умрло дете, да га је оставила жена, да му се десило нешто што му изгледа непоправљиво, ми то не чујемо зато што све пада на камен у који се претворило наше срце. Друг пут се дешава да смо способни да саучествујемо, али је ово саучешће површно; и даље остајемо површни људи, нема у нама оне дубине која може да доживи оно што нас дотиче споља. Ово може да се односи на тугу другог човека или на његову радост. Човек долази код нас с тугом, и ми накратко - сат-сат и по можемо с њим да поседимо слушајући га, тешећи га, можемо нежно да га загрлимо. А кад он оде спремни смо да стресемо са себе сву његову тугу и да утонемо у свој уобичајени живот, у најповршније ствари. Ми смо свој посао обавили, "утешили смо" другог човека, учествовали смо у његовој несрећи и сад је он остао насамом с њом, "а какве то везе има са мном? Ја сад могу да одем у биоскоп или да мало читам књигу, или да свратим код пријатеља, или да се бавим нечим што је мени потребно..." Ево на шта указује ова прича када говори о површним људима у којима нема дубине, нема корена. Да, реч пада на њихове душе и ниче - само привремено. Када се ради о речи Божијој, авај, догађа се исто. Ово семе пада на такву земљу и привремено пушта корен зато што смо је с радошћу прихватили, са занимањем, са живошћу, али дубине у нама нема. Можда туга није изорала нашу душу, можда никада нисмо осећали земаљске, људске радости, само смо их се овлаш дотицали, али никада нисмо пили из пехара туге или радости и због тога живимо недовољно дубоко...

А понекад се догађа (што је речено у овој причи) да доживљавамо реч, али има толико брига, толико потреба у нашем животу, па кад да се бринемо због онога што смо чули? Вечност? Она је још увек пред нама, "стићи ће се", а сад се треба богатити, треба још мало бити с пријатељима, зар је мало ствари које треба обавити? И тада се испоставља да овоземаљксе бриге, као што прича каже, заглушују реч, немамо времена да се бавимо вечношћу, занима нас само време.

Код Достојевског има једно изванредно место где се он сећа свог доласка у Напуљ. Он стоји на палуби брода и види неопisivу лепоту: плаво бездано небо и природу, планине, град, море. Потпуно је обузет овом лепотом, а око њега људи који су с њим допутовали ни не гледају природу и небо. Све ће се то стићи, сад треба да се позабаве својим пртљагом, да се искрцају што пре, пре осталих, да би стигли да нађу кочије... Достојевски гледа и каже: да, а небо је плаво, бездано, али неба ће увек бити "стићи ће се" да се оно погледа, а сад се треба искрцати...

Зар не живимо веома често тако - не само у односу према Богу, већ и односу на људе? Превише често, осетивши нешто дубоко, на чему бисмо могли да се зауставимо ми то одбацујемо у страну зато што постоји нешто друго - ситно и ништавно, али нешто што "треба" урадити сада. Оно може отићи од нас, мој пртљак може да остане на броду или ћу га успут изгубити, а небо ћу стићи да видим... Тако бива и с Богом. И Богу ћу "стићи" да дођем...

О овоме желим да кажем нешто подробније уз помоћ друге приче.

Неки човјек зготови велику вечеру и позва многе. И у вријеме вечере, посла слугу својега да каже званицама: Дођите, јер је већ све готово. И почеше се сви редом изговарати. Први му рече: Купих њиву и морам изићи да је видим; молим те, изговори ме. И други рече: Купих пет јармова волова, и идем да их огледам; молим те, изговори ме. И трећи рече: Ожених се, и зато не могу доћи. И дошавши слуга тај, јави ово господару своме... (Лк. 14, 16-21).

Прича се наставља, али ћу се ја на овоме зауставити зато што само то желим да вам прочитам из ње. Овде је дата јасна слика онога што се с нама догађа. Позвани смо у Царство Божије, то јест, позвани смо да ступимо с Богом у односе такве блискости, такве узајамне љубави, да постанемо Његови најближи пријатељи. Међутим, треба просто да нађемо времена да с Њим попричамо исто као што налазимо време за пријатеље. Не кажемо да нам је пријатељ човек који само понекад, када нас сретне на улици каже: "Е баш ми је драго да те видим!" а затим се никад не појави код нас у кући, без обзира на то да ли смо тужни или радосни. Овде је исто тако.

Господар (под господарем се овде подразумева Бог) је позвао пријатеље на свадбу свог сина. И сваки од њих поче да одбија. "Ја сам купио парцелу, сад поседујем земљу, она је моја..." И не схвата да уопште не говори "оно право": зато што у тренутку када је "постао власник" земље, он је постао њен роб. Он не може да се одвоји од ње, не може да је остави да би поделио радост с најближим другом, земља га је заробила. Није обавезно да то буде велико богатство, то може да буде најситнија пристрасност. Размислите шта се дешава ако у руку узмете чак и најситнију монету од које нипошто не желите да се растанете. Стегли сте песницу - шта сад можете да урадите овом песницом? Ништа. А овом руком? Надлактицом? Раменом? Ништа не можете да урадите, јер ћете иначе испустити монету. И на крају се испоставља да сте због тога што сте у руку узели неку најситнију монету, некакав грош, цело своје тело, сву своју пажњу и све своје срце дали у ропство овом грошу, овој бакарној парици. Зато је човек који каже: "Ја сам сад власник ове земље," у ствари само роб ове парцеле, овог поља у које као да је пустио корење - и ово корење му не да да оде никуда с поља.

Други човек је купио пет пари волова, он има посла, има позив, треба нешто да ради с овим воловима: или да обрађује земљу или да их упрегне у кола да би вукао некакво своје богатство. Ни он не може да оде на позив свог друга, он "има посла", он има занимање, нешто мора да уради. А кад обави то на земљи, е онда може да се сети и неба,

онда ће и Бога моћи да се сети, моћи ће да се сети и друга, нечије невоље ће моћи да се сети, моћи ће да се сети нечије радости...

Трећи пример управо говори о радости. Трећа званица одговара свом другу (или Богу): "Само што сам се и сам оженио, не могу да дођем на твој пир. Како могу да дођем на твоју радост кад ми је срце препуно моје сопствене радости? У мом срцу нема места за твоју радост. Ако дођем на твоју радост морам на тренутак да заборавим своју. Не, нећу то учинити!.." Зар то није управо оно што тако често чинимо у овом или оном виду? Желим да кажем да нам је срце пуно нечега и у њему нема места да поделимо туђу радост или туђу несрећу. Страшно је и помислити! Дакле, о томе нам говори ова прича.

Веома је важно да ово схватимо, јер ћемо иначе и даље живети пуштајући корење у земљу мислећи да је тобоже поседујемо док смо у ствари њени робови. ("Земља" овде означава све оно материјално што може да нас зароби: богатство у било ком виду.)

Или имамо високо мишљење о свом позиву; треба да учинимо нешто од огромног значаја. Ја сам уметник, писац, ја сам паметан човек; рецимо чак: ја сам свештеник, проповедник, богослов; немам времена да се бавим Богом, зато што се бавим објашњавањем људима тога Ко је Он, шта је Он говорио о тајнама Царства Божијег... Страшно је ово помислити о себи, али такође и о другим људима!

Сад ћемо можда моћи да схватимо какву слободу од нас захтева ова прича. Ова слобода не значи одбијање него независност. Јер оно што ми називамо љубављу углавном представља заробљавање себе самог, то је однос према некоме када смо ми за тог човека везани, као што је магарац везан за зид. То није љубав. Оваква везаност је нешто сасвим друго, то је ропство. Ми смо позвани на такву љубав која се одриче себе, која је слободно и ватрено усмерена на другог и која је способна да види њега или њу, а не свој одраз.

Вероватно се сећате одломка из Посланице Римљанима у којем апостол Павле говори Вјера бива од проповиједи, а проповијед од ријечи Божије (Рим. 10, 17). Вера, односно знање о Богу које је макар у зачетку, макар и најмања представа долази нам захваљујући томе што нам је неко нешто рекао. Кад ова реч допире до нас не само као разумски појам, него на неки начин додирује и распламсава наше срце ми макар на тренутак осећамо нов живот, доживљавамо одушевљење. Али од одушевљења не може дуго да се живи. У одушевљењу човек може да проживи неколико тренутака или неколико сати, (као заљубљени), може у магли свог осећања да живи неко време; а затим мора да се врати у свакодневицу. И одушевљење у нама мора да умре као што умире ватра и оставља пепео после себе. Одушевљење мора да се претвори у озбиљно прихватање онога што смо чули и верност не само онеме што смо чули већ и томе како смо се ми сами првобитно одазвали на оно што смо чули.

Сећам се необјављених стихова једног емигрантског песника:

Он нам је рекао: крените кроз пустињу -
не скрените с пута, нек вас опрез прати
Спасило вас је незнање, а убудуће
једино верност спасење може дати...

Верност... Ако не будемо верни онда смо издајнице, и то не само Бога, не само онога што смо доживели него и себе самих. Зато што ако нисмо умели дубоко да доживимо нешто што нам је било откривено кроз реч или кроз нешто што смо видели - и ако то заборавимо онда ћемо издати себе и постати недостојни себе самих. И због тога је верност најважнија црта карактера. Верност треба развијати одлучношћу, треба је неговати

васпитавањем одлучности у себи. Тек тада ћемо моћи да прихватимо реч и да изоремо земљу ако није дубока, да очистимо ову земљу ако је зарасла у трње, да спалимо трње, чак и ако сама земља, тј. њена површина буде спаљена због овога. Онда ћемо одлучно моћи да идемо ка циљу који се отворио у нашој души, не само зато што нам је то Бог рекао, не само зато што нам је то рекао неко кога поштујемо, него и зато што су се и наше срце и ум одазвали, и зато што смо сами одговорили на оно што смо чули: "Како је то истинито! Како је то дивно! Ради овога, с овим вреди живети, с овим се може живети!" Као што је апостол Павле рекао, може се и умрети ради тога, зато што је то тако вредно, тако дивно, тако драгоцено...

Већ само говорио о томе да неки људи слушају, али реч до њих не допире, гледају - и остају слепи. Код пророка Исаије се управо о томе говори, али мало опширније. Кроз пророка говори реч Божија: А он рече: иди, и реци томе народу: слушајте али нећете разумјети, гледајте али нећете познати. Учини да одебља срце томе народу и уши да им отежају, и очи им затвори, да не виде очима својим и ушима својим да не разумију и не обрате се и не исцјеле (Ис. 6, 9-10).

Ове речи су упућене свима нама. Пази се, човече, пази се, зато што ако због младости, због недостатка зрелости још увек не можеш да схватиш све, мораш да схватиш макар оно што ти је доступно. А ако ништа не схваташ постави себи питање: шта се то са мном дешава? Зашто. Говоре се једноставне речи које сваки човек може, као речи да схвати, - а оне до мене не допиру. Не схватам, оне мени ништа не значе. Зар је моје срце постало тако грубо да може да се одазове само на оно што је исто тако грубо и земаљско? Или сам затворио очи зато што не желим да видим?...

Има једно страшно место у Јеванђељу, у причи о догађајима Страсне седмице. Војници ухватише Христа, везаше Га за стуб, покрише Му очи, почеше да Га бију по лицу и да говоре: "Шта је, Пророче? Прореци сад ко Те је ударио..." (в. Мт. 26, 68). Зар ми не поступамо исто - не само према Богу већ и према многим људима? Затварајући очи да не видимо ударамо, бијемо другог човека по лицу и говоримо: "А зар сам те ударио? Па ја те волим, ја сам твој друг." Поставимо себи питање: да ли нам је злоба затворили очи? Или смо запушили уши? Да ли смо отупели зато што се бавимо свим и свачим осим оним што је насушно? (Сад не говорим само о Божанственом него и о људском.) Да ли сам затворио очи за оно најдубље и најљудскије у мени: за осећања племенитости, величине, достојанства, лепоте и истине? Да ли сам спреман да чујем глас који ме позива на истину, на поштење, пожртвованост и племенитост? Или окрећем своје уши и затварам своје очи? Прича о сејачу нам је упућена са суровошћу, али уједно и са таквом надом, зато што, као што сам рекао, нисмо увек исти. Данас сам камен; сутра сам потпуно покривен трњем; данас у мени нема никакве дубине, али уколико само пружим Богу могућност да ми приступи сваког дана: или тако што ће се непосредно откривати мом унутрашњем осећању или преко читања Јеванђеља, или преко ближњег који ми се обраћа, - ако то чиним, одједном ће се једног дана испоставити да сам ја она добра земља која ће донети плод по тридесет, шездесет и сто пута већи, и која ће узвратити Богу за Његову љубав и Његов Крст.

После дугог задржавања на причи о сејачу прелазим на анализу следећих стихова четврте главе.

И говораше им: Памтите што чујете: каквом мјером мјерите онаквом ће вам се мјерити и дометнуће се вама који слушате. Јер ко има, даће му се; а који нема, узеоће му се и оно што има. И говораше им: Тако је Царство Божије као човјек кад баца сјеме у земљу; И спава и устаје ноћу и дању; и сјеме ниче и расте, да он и не зна. Јер земља сама од себе донесе најприје траву, потом клас, па онда испуни пшеницу у класу. А кад сазри род, одмах пошаље срп; јер наста жетва. И говораше: Са чиме ћемо упоредити Царство Божије? Или у каквој ћемо га причи исказати? Оно је као зрно горушично које кад се посије у земљу мање је од свију сјемена на земљи; А кад се посије, узрасте и буде веће од свега поврћа, и пусти гране велике да могу у његову хладу и птице небеске боравити. И таквим многим причама казиваше им ријеч колико могаху слушати. А без приче не говораше им ни ријечи. А ученицима насамо тумачаше све (Мк. 4, 21-34).

Желео бих да вам скренем пажњу на читав низ момената у овом кратком одломку. Зашто се доноси свећа? Да би светлела. А коме? Разуме се, не само оне које је ову свећу донео и упалио. Она треба да светли свима онима који се налазе у соби. Ова мала свећа која стоји на прозору или просто на столу у колиби може бити звезда-водиља човеку који се изгубио. Исто то Христос говори о ономе што чујемо, чему смо се научили, што се отворило и процветало у нашој души, о оној речи, о оном схватању које је у нашој души већ донело неки свој плод. Пре сам говорио о томе да нам је дато да са другима делимо богатство које нам је пало у део, да дајемо другима оно што смо добили. Иначе ћемо изгубити оно што нам је било дато. Јер, на крају крајева, све је то дело Божије. Апостол Павле у Посланици Коринћанима каже: Ја посадох, Аполос зали, али Бог учини да узрасте (1 Кор. 3, 6). И ми не смемо ово да заборавимо. Такође не смемо да заборавимо да се брзина којом реч расте не поклапа увек са нашом жељом да се све догоди што је могуће пре. Понекад је несхватљиво како су нам се у душу урезали реч, лик или схватање. Духовно оживели човек не постаје одмах зрео човек. Треба имати стрпљења и за себе и за друге. Без разлога понекад падамо духом не видећи у себи и другима жељени раст - Божије семе ће пре или касније нићи. Пре него што се изнад земље појави клас са семеном испод земље мора да се деси нешто неизбежно: оно мора да се раствори, да нестане на изванредан начин. Ово семе престаје да буде затворена јединица, оно бива проникнуто и напојено влагом, оно више не може да се препозна, не може да се разликује од земље. И тек када ово семе више не може да се разликује од земље у којој се налази почиње стварање плода. Тако се појављује плод: драматично и некако потресно, али истовремено потпуно неприметно.

О овоме говори прича о зрну горушичном. Мајушно зрно пада на земљу, урања у њу, почиње да се топи, као да нестаје, губи свој идентитет да би се сродило и срасло са земљом у којој се налази. Затим ово мајушно зрно даје плод и израста у читав грм у који могу да се сакрију птице небеске, огромне у поређењу с мајушним зрном. И зато треба да запамтимо да не треба обавезно да принесемо нешто огромно, да дамо неко откровење. Понекад једна реч речена у прави час, чак и ако је изречена случајно, али у прави час, може да промени човеков живот. Притом то не мора обавезно да буде Божанствена реч, то просто може да буде реч коју је изнедрило наше искуство, оно што смо сами научили.

Некада сам предавао у Руској гимназији у Паризу. Сећам се како је једном приликом једна девојчица од четрнаестак година цео час плакала. Кад је излазила ја сам стајао код врата. Зауставио сам је и рекао: "Не очајавај!" Нисам знао шта се догодило с овом речју, али је за мене та реч имала огроман значај зато што верујем у Божију помоћ у овом смислу. После 25 година ова девојчица као већ одрасла жена ме је нашла и послала

ми је писмо. Писала је да су јој ове речи дале снагу за живот и наду у будућност. Ова будућност се пред њом открила као победа. Тада, у том тренутку рекао сам само једну реч сиротој уплаканој девојчици, али је она била речена из мог сопственог искуства и из онога чему сам се научио од Христа. И то је у знатној мери променило нешто у њеном животу.

Даље се у Јеванђељу каже: Нема ништа тајно што неће бити јавно; нити би што сакривено, а да не изиђе на видјело (ст. 22). Ово изгледа као реч тешка за разумевање. Шта то значи? У вези с оним што је речено у претходном стиху о свећи (зар се свећа не доноси да би се ставила на свећњак?) ово се може схватити на следећи начин. Ако у твојој души, у твојој свести, чак у твом телу има нешто позитивно или нешто негативно то ће пре или касније изаћи на видело. Човек који тајно страда од телесне страсти постаје другачији и људи га тако и доживљавају. Ова страст се на овај или онај начин преноси на друге људе који или с одвратношћу одлазе од овог човека или се њиме саблажњавају. Исто се дешава и са човеком који је духовно нешто постигао. Он не мора о томе да говори, али се у њему одиграва таква промена да сви око њега то осећају. Људи који долазе у додир с њим ово осећају, опажају да опште са човеком у којем има нешто посебно. Сећам се речи мог духовног оца о томе да нико не може да се одлепи од земље и крене у небеско, то јест Божије Царство ако у очима или на лицу бар једног човека не види сјај вечног живота. Људи који су долазили код светог Серафима Саровског или код светог Сергија Радоњешког, код светаца уопште, и чак просто код обичних људи који су живели, а и сада живе дубоким духовним животом, осећају да он постоји. И зато знајте: нема ничег тајног што неће постати јавно. Нема тајних грехова, нема тајне унутрашње неправде која се неће испољити и пренети на друге у виду погибелне заразе. Пре или касније ово ће изаћи на видело. Ово ви сигурно знате из личног искуства.

И овде нас Христос још једном упозорава: Ко има уши да чује нека чује! Слушајте оно што вам говорим, обратите пажњу зато што можете и да спасите и да упропастите људе који су вам најближи не само оним што радите него и оним што јесте.

И даље: каквом мјером мјерите онаквом ће вам се мјерити и дометнуће се вама који слушате. Каквом мером мерите... У молитви Господњој "Оче наш", говоримо: "Опрости нам сагрешења наша као што ми опраштамо онима који су пред нама криви..." Ево о чему се овде ради. Ако ми не опраштамо другима ни нама нема опроштаја. Ако се ми не опходимо милосрдно, са сажалењем или просто људски према другима и према нама ће људи поступати исто тако. Суд Божји се одвија над нама и одвијаће се. Изузетно је важно да то запамтимо. Често мислимо да други треба нама да се прилагоде, а не да ми начинимо први корак. По правилу је ономе ко је крив теже да начини први корак ка помирењу. Онај ко је у праву зна да је у праву (не онај ко се размеће својом праведношћу увредивши другог и сматрајући да је свеједно у праву, него онај ко је заиста у праву) може, не понижавајући себе, из дубоке самилости према човеку који је био рањен, да му приђе и замоли за опроштај или да тражи путеве помирења.

А даље иду врло тајанствене речи: Ко има даће му се; а који нема, узеше му се и оно што има (ст. 25). Шта ово значи? Ако он ништа нема шта му се може одузети? У Јеванђељу по Луки постоји објашњење овога које ми изгледа веома значајно: Ко има даће му се, а ко нема, узеше се од њега и оно што мисли да има (Лк. 8, 18). Ево то је врло битно. Ми често о себи размишљамо са осећањем неке самоправедности: код нас је све добро, све је у реду, све је лепо. А касније, када дођемо на суд Божји испоставиће се да ничег сличног није ни било, да смо све само умишљали... Ја сам умишљао да сам добар, а у

ствари сам само неке мрвице са свог стола бацао другима, али никада нисам с њима делио свој хлеб. Мислио сам да сам гостољубив, али сам примао само своје пријатеље, и то само док ми не досаде, док не пожелим да се видим с неким другим, или просто да поседим сам и да мало читам и тако даље. Може се навести безброј оваквих примера. Можемо да умишљамо да смо гостољубиви, дружељубиви, широкогрудни, можемо чак да уобразимо да смо мудри и да имамо такво познавање живота које можемо с неким да поделимо, а - може да се испостави да је све ово попутна илузија. И овде се треба сетити да пре него што дође суд, пре него што буде подвучена црта испод нашег живота, треба да поставимо себи питање: Шта у мени реално постоји, а шта је измишљено? Шта је моја фантазија о себи, а шта заиста реално у мени постоји?

И рече им у онај дан увече: Пређимо на ону страну. И они, оставивши народ, узеше Га као што бјеше у лађи; а и друге лађе бијаху с Њим. И настаде велика бура од вјетра; и валови тако заплускиваху лађу да она већ поче да тоне. А он бијаше на крми спавајући на узглављу; и пробудише Га и рекоше Му: Учитељу, зар Ти не мариш што пропадамо? И уставши запријети вјетру, и рече мору: Ћути, престани! И утоли вјетар, и постаде тишина велика. И рече им: Зашто сте тако страшљиви? Како немате вјере? И страхом се великим испунише, и говораху један другоме: Ама Ко је Овај да Га и вјетар и море слушају? (Мк. 4, 35-41).

Слика је тако упечатљива и изразита. Христос с ученицима плови по мору. Подигла се бура - таква да с њом не могу да изађу на крај ни професионални рибари: Петар, Андреј, Јаков и Јован. Вода улази у чамац, а Христос као да их вређа Својим спокојством, не само да спава на крми, него на узглављу спава, односно на јастуку. Зар је Њега баш брига што они погибоше?

Зар у овој слици не можемо да видимо питање које нам толики људи постављају: Зар је ваш Бог тако равнодушан према нашој судбини? Зар ми можемо да живимо или да гинемо - а Њега је баш брига?

Христос - Бог Који је постао човек, мирно спава с главом на јастуку док се Његови ученици боре с морем и покушавају да спасу свој живот. И ученици Му прилазе не само са страхом него и с неким негодовањем: "Учитељу, зар Ти не мариш што пропадамо? Зар Ти је свеједно што ћемо сада помрети?" И Христос устаје. Одговара им: "Што сте се тако уплашили? Зашто немате вере? Зар не верујете да вас Бог неће оставити? Зар и даље не верујете после свега што сте видели, после свих чуда која сам учинио, да могу да вам помогнем?..." И обраћајући се ветру и таласима нареди им да утихну. Ово није само слика буре на Тиверијадском мору која замало није погубила ученике. Овде се индиректно говори и о нама. Ми препливавамо море живота, односно пролазимо кроз живот препун брига, тешкоћа и проблема. И понекад бисмо хтели да се ови проблеми просто реше, да Бог устане и нареди проблемима да се реше, мору да се умири, и онда би било тако лепо пловити по азурном мору. Али то није наше призивање. Наше призивање је да с вером, да са непобедивом и непоколебљивом вером идемо напред кроз све тешкоће и све страхоте које можемо да сретнемо. Кроз ове страхоте су апостоли пролазили касније. Ако се обратимо апостолу Павлу ево шта он говори у Посланици Коринћанима:

А сарађујући с Њим, молимо вас да не примите узалуд благодат Божију; Јер говори: У вријеме погодно послушах те, и у дан спасења помогах ти. Ево сад је најпогодније вријеме, ево сад је дан спасења (ово је одломак из пророка Исаије 49 гл. 8 ст.) Никако ни у чему дајући спотицање, да се служба не куди, него се у свему показујмо

као слуге Божије: у трпљењу многим, у невољама, у биједама, у тјескобама; у ранама, у тамницама, у бунама, у трудовима, у бдјењима, у постовима, у чистоти, у знању, у дуготрпљењу, у благости, у Духу Светоме, у љубави нелицемјерној, у ријечи истине, у сили Божијој, са оружјем праведности десним и лијевим, у слави и срамоти, у грдњи и похвали, као варалице и истинити, као незнани и познати, као они који умиру а ево живимо, као кажњавани али не убијани, као жалошћени а увијек радосни, као сиромашни а многе богатећи, као они који ништа немају а све посједују. Уста наша отворише се према вама, Коринћани, срце наше постаде широко. Вама није тијесно у нама, него вам је тијесно у срцима вашим (2 Кор. 6, 1-12).

Ево шта каже апостол Павле који је све ово искусио, све ово доживео и извршио. Ништа га није зауставило на путу проповеди о томе да је Бог у Христу заиста Спаситељ и да можемо имати поверења у Њега (да Му се можемо препустити), да можемо да прођемо кроз најстрашнија искушења и да без обзира на сва искушења победимо и платимо ову част својим патњама, а ако је потребно - својом крвљу као Спаситељ Христос.